

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

Elvira Gotal

**Uloga visokoškolske knjižnice u informiranju studenata o
citiranju i plagiranju: na primjeru Knjižnice Filozofskog
fakulteta**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr.sc. Daniela Živković

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
2. Visokoškolska knjižnica i njezina uloga	2
3. Akademska čestitost	4
3.1. Potpora akademskoj čestitosti	5
3.2. Autorsko pravo	10
4. Citiranje literature i tehnike pravilnog pisanja	11
4.1. Citiranje – navođenje izvora	12
4.2. Sustavi i stilovi citiranja – struktura oblikovanja bibliografskih jedinica	14
4.3. Citiranje u tekstu – načini umetanja izvora u vlastiti tekst	19
5. Plagiranje	21
5.1. Vrste plagijata	22
5.2. Otkrivanje plagijata	25
6. Edukacija u Knjižnici Filozofskog fakulteta	29
7. Istraživanje o citiranju	33
7.1. Metodologija istraživanja	33
7.2. Analiza i interpretacija rezultata	34
8. Prijedlog uputa za informiranje studenata o plagiranju	49
9. Zaključak	51
LITERATURA	53
POPIS SLIKA	59
POPIS TABLICA	59

1. Uvod

U ovom radu predstaviti će se uloga visokoškolske knjižnice u informiranju studenata o citiranju i plagiranju. To su pojmovi koji se vežu uz akademsku čestitost i obuhvaćaju etično i odgovorno ponašanje članova akademske zajednice radi dobrobiti čitavog društva. Nakon objašnjenja osnovnih pojmova važnih za ovu temu naglasit će se potreba za jasnijim i boljim informiranjem studenata na mrežnim stranicama Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Uz teorijski dio obrađen u prvom dijelu rada, obrazložiti će se uvođenje novih alata i spomenuti trenutna edukacija za studente koju nudi Knjižnica. S obzirom na to da je edukacijske programe preporučljivo uključiti u studijske programe pojedinih studijskih grupa i planirati ih u suradnji s nastavnicima, u Knjižnici se edukacija provodi u obliku integriranih radionica.

U drugom će se dijelu u obliku upitnika namijenjenog studentima Filozofskog fakulteta analizirati mišljenja i stavovi studenata o citiranju i plagiranju. Na temelju analize predložiti će se upute za studente koje bi mogle poslužiti kao nacrt smjernica za citiranje na mrežnim stranicama Knjižnice.

Fakultet i Knjižnica kao njegov sastavni dio u podupiranju obrazovnog procesa imaju zadaću da osiguraju kvalitetno obrazovanje, razvijaju kritičko mišljenje kod studenata i ostalih sudionika akademske zajednice, preveniraju nekorektno korištenje informacijskih izvora i osiguraju akademsku čestitost. Knjižnica osigurava slobodan pristup informacijama koje su studentima izvori za pisanje radova te je važna uloga visokoškolske knjižnice i bibliotekara da informiraju i poduče korisnike o važnosti pravilnog navođenja izvora.

2. Visokoškolska knjižnica i njezina uloga

Visokoškolska knjižnica spona je između studenata i profesora te knjižničari djeluju kao posrednici koji mogu olakšati i poboljšati komunikaciju i obrazovni proces. „Svrha visokog obrazovanja je višestruka i uključuje pripremanje studenata za aktivno građanstvo i buduću karijeru (...), podršku njihovom osobnom razvoju, stvaranje široke baze naprednih znanja i poticanje znanstvenog rada i inovacije.“¹

Prema tome visokoškolska knjižnica ima višestruku ulogu. Spomenimo neke od zadaća visokoškolskih knjižnica koje se navode u Standardima i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj:

- „trebaju djelovati u skladu s politikom i poslanjem matične ustanove glede pristupa informacijama, pri čemu je temeljna zadaća knjižnica raditi na dobrobiti korisnika te unaprjeđivati pravo pristupa građi i informacijama te njihov slobodan prijenos.
- razvijaju knjižnične zbirke i osiguravaju intelektualni i fizički pristup izvorima informacija, vodeći računa o potrebama svojih korisnika.
- usluge (...) trebaju pružati svim korisnicima, sukladno etičkom kodeksu struke, bez obzira na rasnu, nacionalnu, vjersku i kulturnu pripadnost, uvažavajući i zahtjeve korisnika s posebnim potrebama.“²

Navode se i dodatne zadaće visokoškolske knjižnice:

- „sudjelovanje u izradi skupnih kataloga i baza podataka na razini sveučilišta i knjižnične infrastrukture u Republici Hrvatskoj,
- pohrana završnih i diplomskih radnji, magistarskih i doktorskih radova (u tiskanom i digitalnom obliku),
- suradnja sa srodnim knjižnicama drugih sveučilišta u zemlji i inozemstvu,
- poticanje čitanja i korištenja knjižničnih usluga (kulturna djelatnost).“³

Temeljna zadaća knjižnice koja se očituje u unapređivanju prava pristupa građi i informacijama te njihov slobodan prijenos uključuju i znanje o tome kako koristiti i prenositi te informacije. Važno je da podaci o autorima korištenih izvora budu točno navedeni te da se tuđe misli, ideje i spoznaje pravilno preuzmu i označe. Na taj način olakšava se kasnije pronalaženje izvora, daje se vjerodostojnost vlastitom tekstu i najvažnije poštuje se autorsko pravo te se osigurava vlastiti rad od sumnji na plagijat.

¹ Razvijanje i unapređivanje kompetencija za poučavanje na visokim učilištima (recenzija izvještaja). Projekt Educa-T. // Ministarstvo znanja i obrazovanja. Str. 54. Dostupno na: <http://educa-t.hr/wp-content/uploads/2018/01/recenzija-izvjestaja.pdf> (10. 9. 2018.).

² Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj: Nacrt. 2008, čl. 10. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (10. 9. 2018.).

³ Isto, čl. 11.

U Knjižnici Filozofskog fakulteta, radovi se od 2006. godine pohranjuju u digitalni repozitorij i tako postaju široko dostupni. Repozitorij istovremeno pomaže znanosti, autorima i instituciji. Institucija dobiva na važnosti jer joj se znanstvena produkcija vidljivo povećava, a za autore je korisno da prate i sami stvaraju na temelju najnovijih radova u otvorenom pristupu. Da bi rad bio pohranjen, prolazi uobičajeno mentorsko savjetovanje i odobrenje, no isto tako knjižnica u sklopu svoje navedene zadaće o pohrani, jamči kvalitetu radova te je važno da i ona sudjeluje u edukaciji studenata i korisnika.

Filozofski se fakultet mora nositi s izazovima informacijskog doba, a samim time i Knjižnica tehnološki nastoji pratiti studentske potrebe dajući podršku obrazovnom sustavu. Studenti stasaju u „tehnološki zasićenom okruženju“⁴ te se njihove sklonosti, vještine i načini traženja informacija razlikuju ovisno o zahtjevima vremena u kojem odrastaju. U literaturi se navode pod terminima poput „*Y generacije, milenijske ili net generacije, Google generacije, digitalnih urođenika, cyber-djece, kolaborativne generacije (engl. collaboration generation), generacije M (engl. media generation), generacije V (engl. virtual generation) ili generacije C*“⁵ i ono što im je svima zajedničko jest da su tehnološke naprave s različitim inovativnim dodacima i rješenjima sastavni dio njihova života. Brzina i izmjena tehnologija i informacija dio su njihova odrastanja i obrazovanja, a „novi su obrazovni prostori, po svojim značajkama, hibridni, hipermedijski, elektronički i mrežni.“⁶ U takvom je prostoru učenje sveobuhvatno, pisanje radova sve zahtjevnije, a objavljivanje izloženije mogućim zloporabama. Za studente koji se bave ili će se baviti znanstvenim radom važno je da razumiju pojam intelektualnog vlasništva, jer „svaki tuđi rad koji koristimo u svrhu pisanja našeg ima automatsku oblicu biti objavljen kao izvor na kraju našeg rada, zbog njegova doprinosa i odraza poštovanja i kolegijalnosti prema autoru tog rada.“⁷

Za studente objavljivanje radova može biti dobar poticaj, no istovremeno može izazvati strah od nedovoljne kvalitete rada ili otkrivanja mogućeg plagijata. Izloženost rada pretpostavlja i kritiku te mogućnost pronalaženja rada u trenutku kad je to za autora nepovoljno. Svjedoci smo političkih i društvenih neetičkih postupaka u svakodnevnom životu, a većina

⁴ Lazić-Lasić, J.; Špiranec, S.; Banek, M., Z. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. // Medijska istraživanja. 18, 1(2018), str. 125-142, str 127. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85384>. (31.08.2018).

⁵ Isto, str. 126.

⁶ Isto, str. 127.

⁷ Istraživanje o citiranju, anonimni autor iz provedenog upitnika (otvoreni odgovor na pitanje: Smatrate li neki od razloga plagiranja razumljivim ili opravdanim? Obrazložite svoj odgovor.)

neprikladnih radova koje prati povreda akademske čestitosti i optužaba za plagiranje aktualiziraju se u trenucima kada autorova moć raste i kad je pod povećalom javnosti.⁸ Tehnologija odgaja digitalnu generaciju koja mora naslijediti vrijednosti generacije iz koje je stasala, ali isto tako djelovati unutar novih okolnosti kako bi uspjela zadržati te vrijednosti te ih prosljeđivati dalje. Te se teme tiču stvaranja naprednog znanja i poticanja znanstvenog rada na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

3. Akademska čestitost

Visokoškolska knjižnica svojom misijom i programom podržava obrazovni sustav i studij na koji se odnosi. Pitanje akademske čestitosti i profesionalne etike u ovom se poglavlju odnosi na definiranje pojma, okruženja i načine podupiranja akademske čestitosti te upućivanje na istu u okviru Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Fakultetska knjižnica ima ulogu širenja i promoviranja, individualne i društvene akademske čestitosti te je odgovorna prema svojim korisnicima (znanstvenicima i studentima) i prema društvu. Zbog otvorenog pristupa i široke dostupnosti objavljenih radova, znanost se ne događa unutar zatvorenih skupina te postoji široka društvena odgovornost prema struci, instituciji i pojedincima. Otvaranje granica struka i zemalja te brzo širenje informacija postavljaju nove etičke izazove, istovremeno proširujući mogućnosti znanstvenog nepoštenja. Knjižnica Filozofskog fakulteta može biti početna točka informiranja o akademskoj čestitosti te poticanja studenata na istu kao i na profesionalnu odgovornost.

Pojam akademske čestitosti obuhvaća etičko i odgovorno ponašanje pripadnika akademske zajednice radi dobrobiti čitavog društva. Zasniva se na načelima koja uključuju zakonske i podzakonske akte i etičke kodekse izvedene iz etike.⁹ Akademska čestitost važna je komponenta koja se mora promicati na svim razinama obrazovanja te uvoditi u općeprihvaćeni akademski profil, a uloga visokoškolske knjižnice u tom promicanju je značajna. Znanstveno poštenje jamči profesionalizam i povjerenje javnosti da institucija te pojedinci unutar nje obavljaju koristan, vjerodostojan i potreban rad. Kako bi Knjižnica mogla promovirati akademsku čestitost važno je da joj i sama svjedoči. Zaposlenike Knjižnice i Fakulteta treba

⁸ Marcelić, S. Plagijat u hrvatskoj akademskoj zajednici: (ne)uspješna borba i moguća rješenja. // H-ALTER. Udruga za nezavisnu medijsku kulturu, Zagreb. 31. 05. 2010. Dostupno na: <http://www.h-alter.org/vijesti/plagijat-u-hrvatskoj-akademskoj-zajednici>. (16. 12. 2018.).

⁹ Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Dostupno na: https://www.azvo.hr/images/stories/tijela_agencije/Eticki%20kodeks%20OEZVO_najnoviji.doc (5.12. 2018.).

motivirati da preispituju svoje stavove i donose odluke u skladu s Etičkim kodeksima na koje se pozivaju. Dobra praksa te uvjerenje u istinu i viši cilj na toj razini, direktno će utjecati na studente i njihove buduće stavove.

3.1. Potpora akademskoj čestitosti

Sprečavanje znanstvenog nepoštenja cilj je mnogih platformi, organizacija, tijela i ureda za promicanje etičnosti. Vijeće Europe je 2015. godine uspostavilo pan-europsku platformu za etičnost, transparentnost i integritet u obrazovanju ETINED (engl. *The Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education*)¹⁰ kojoj je cilj zaštita, razvoj i podupiranje akademske čestitosti. Misija joj je transparentnost i integritet u obrazovnom sustavu i edukaciji, a aktivnosti su joj usmjerene na etiku, akademsku čestitost, plagiranje i smanjenje korupcije.

U Europi osnovan je ENRIO (engl. *European Network of Research Integrity Offices*),¹¹ Europski odbor koji se bavi znanstvenim nepoštenjem i kršenjem etičkih normi. Potičući postupke suočavanja i rješavanja daje primjere dobre prakse koje usvajaju odbori drugih zemalja. U SAD-u pri Uredu za javno zdravstvo i znanost djeluje ORI (engl. *Office of Research Integrity*)¹² koji izrađuje preporuke za izobrazbu i daje smjernice u znanstvenoistraživačkoj čestitosti. Po uzoru na svjetska tijela u Hrvatskoj je 2006. osnovan OEZVO (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju)¹³ koji se bavi problemom etike u znanosti. Dokumenti koje izdaju ovakva tijela, a važni su za ovu temu su etički kodeksi te etička povjerenstva koja osiguravaju provedbu pojedinih stavki iz kodeksa.

3.1.1. Etički kodeks

Kodeksi svojim propisima jamče kvalitetu struke, samim time su oslonac profesionalizma koji svojom transparentnošću pružaju jamstvo javnosti o toj kvaliteti. Sveučilište ima autonomiju koju ne smije zlorabiti te treba osigurati ponašanje zaposlenika prema vlastitom

¹⁰ ETINED. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education/home> (1. 9. 2018.).

¹¹ ENRIO. Dostupno na: <http://www.enrio.eu/> (1. 9. 2018.).

¹² ORI. Dostupno na: <https://ori.hhs.gov/> (1. 9. 2018.).

¹³ OEZVO. Dostupno na: <https://www.oezvo.hr/hr/> (1. 9. 2018.).

kodeksu.¹⁴ Svaka profesionalna grupa mora imati vlastiti kodeks te bi trebao postojati jasan i precizan konsenzus oko konkretnih preporuka i sankcija.¹⁵

Za Knjižnicu Filozofskog fakulteta važno je istaknuti pet kodeksa.

1. Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju¹⁶ (2006. g.)
2. Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu¹⁷ (2007. g.)
3. Etički kodeks nastavnika, suradnika i znanstvenika Filozofskoga fakulteta¹⁸ (2001. g.)
4. Međunarodni etički kodeks za knjižničare i informacijske stručnjake¹⁹ (2012. g.)
5. Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva²⁰ (2002. g.)

Prvi navedeni kodeks je kodeks tijela Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju koje se smatra „najviše savjetodavno i stručno tijelo za promicanje etičkih načela i vrijednosti u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnim odnosima i u odnosima prema javnosti, te u primjeni suvremenih tehnologija i u zaštiti okoliša.“²¹ Točke ovog kodeksa usvajaju ostale institucije prilagođavajući ih svojim specifičnostima.

Kao znanstvena prijevara u Etičkom se kodeksu Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, navode sljedeće radnje:

- izmišljanje – izmišljanje podataka ili rezultata i njihovo bilježenje ili objavljivanje;
- krivotvorenje – zlouporaba materijalima istraživanja, opremom ili postupcima te mijenjanje i naknadna manipulacija izvornim podacima ili njihovo neutemeljeno ispuštanje iz analize (primjerice za svrhu „uljepšavanja“ rezultata);
- plagiranje – prepisivanje ili preuzimanje ideja, misli, riječi i rezultata drugih autora i prikazivanje kao svojih ili novih; u obzir je potrebno uzeti i pravila, tj. posebnosti pojedinih akademskih disciplina vezane uz konvenciju, stil i očekivanja načina citiranja objavljenih djela;

¹⁴ Horvat, A. Hrvatsko knjižničarsko društvo i slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. str. 47-55. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/HKD_sl_prist_inf.pdf (1. 9. 2018.).

¹⁵ Jadrešin, M. Visokoškolsko izdavaštvo: etički vidovi autorskog prava. Doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru. 2016. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/913885.jadresin_maja_unizd_2016_diser_sveuc.pdf (1.9.2018.).

¹⁶ Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Nav. dj.

¹⁷ Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Propisi/Pravilnici/Eticki_kodeks.pdf (1. 9. 2018.).

¹⁸ Etički kodeks nastavnika, suradnika i znanstvenika Filozofskoga fakulteta. Dostupno na: http://www.ffzg.unizg.hr/?page_id=4106 http://www.ffzg.unizg.hr/?page_id=4106 (1. 9. 2018.).

¹⁹ Međunarodni etički kodeks za knjižničare i informacijske stručnjake. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/IFLA%20Code%20of%20Ethics%20-%20Long_0.pdf (1. 9. 2018.).

²⁰ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/ (1. 9. 2018.).

²¹ OEZVO. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/odbor-za-etiku> (1. 9. 2018.).

- onemogućivanje rada drugih znanstvenika, znanstvenih skupina ili dr. namjernim oštećivanjem ili uništavanjem materijala, opreme ili podataka;
- suvišne, tj. dvostruke i višestruke publikacije istovjetnoga izvornog znanstvenog rezultata (osim kada je to službeno drugačije regulirano, uz jasnu naznaku i odobrenje primarnog publikacijskog tijela);
- istodobno slanje rukopisa znanstvenih radova na recenziju ili objavljivanje u više časopisa, osim kada je to službeno drukčije regulirano;
- zlouporaba autorstva:
 - poklonjeno autorstvo – nezaslužno autorstvo, neispunjeni uvjeti autorstva (v. čl. 2., st. 2) i zahtjevi za takvim, nezasluženim autorstvom
 - podmetanje autorstva – gdje se nekoga bez znanja i pristanka dopisuje na popis autora
 - brisanje autora koji ispunjavaju uvjete za autorstvo s popisa autora;
- namjerno krivo ili naklono citiranje literature;
- iskrivljeno i neistinito obavješćavanje o stanju vlastitih radova (primjerice „u tisku“ ili „prihvaćen za objavljivanje“ ako to nije istina);
- skrivanje sukoba interesa i privrženosti.²²

Etički kodeks za knjižničare i Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva, obuhvaćaju pitanja poput pristupa informacijama, odgovornosti prema pojedincima i društvu, privatnosti, tajnosti i transparentnosti, otvorenog pristupa i intelektualnog vlasništva, neutralnosti, osobnog integriteta i profesionalnih vještina te odnosa poslodavca i djelatnika.²³

U Hrvatskoj je OEZVO (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju) zamišljen kao krovna institucija za promoviranje etike i dobre prakse. Objektivni sud ovakvog tijela uvažava se te on funkcionira u predlaganju i savjetovanju oko prijavljenih slučajeva, no zbog tradicije autonomije sveučilišta OEZVO ne donosi konačan sud. U praksi to se potvrdilo kad je politika iznjedrila slučaj oko kojeg je vladalo neusuglašeno mišljenje te na kraju odbor nije imao odlučujuću i izvršnu ulogu.²⁴

Na slučajeve koje Odbor prima, reagira se prijedlozima, preporukama i primjedbama, no Odbor ne može opovrgnuti niti potvrditi odluku autonomnog institucijskog tijela.²⁵

²² Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Nav. dj. Čl. 8

²³ Međunarodni etički kodeks za knjižničare i informacijske stručnjake. NSK. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/međunarodni-eticki-kodeks-za-knjiznicare-i-informacijske-strucnjake/> (5.12. 2018.).

²⁴ Ustavni sud donio je tu odluku, kojom se, prema Hoffman i Miošić degradirao rad Odbora i onemogućila njegova odlučujuća uloga. Oni smatraju da bi problem bio jednostavnije rješiv da Odbor ima instancijsku ulogu, kakva mu je prvotno i namijenjena.

²⁵ Hoffman, D.; Miošić N. (Samo)regulacija etike u znanosti i visokom obrazovanju u hrvatskoj. Institucionalni pregled. Zagreb. 2017. Str.14. Dostupno na: http://gong.hr/media/uploads/20170430_etika_u_zvo_paper_final.pdf (5. 12. 2018.).

U prijavljenom slučaju povrede akademske čestitosti zaposlenika Knjižnice Filozofskog fakulteta ili pojedinačnom slučaju nepoštenja profesora ili studenta odluku bi donijelo etičko povjerenstvo Filozofskog fakulteta i ta bi odluka bila konačna bez obzira na preporuke OEZVO-a.

Upućujući na taj problem mogućeg sukoba interesa neki od prijedloga poboljšanja i unapređenja prakse jesu da se definiraju i čvršće normiraju pojedine stavke Etičkog kodeksa OEZVO-a, posebno one slabo razrađene (npr. koje se odnose na sukob interesa i autoplagiranja).²⁶ Isto tako da se u pojedinačnim kodeksima detaljno definiraju primjeri neetične prakse te normiraju postupci u određenim slučajevima.²⁷ Zbog dvosmislenog tumačenja, nejasnoća i izostanka jasnih sankcija dolazi do ignoriranja akademskog nepoštenja.

Osim neznanja važnu ulogu u akademskom nepoštenju ima i različito stupnjevanje morala u znanosti. Akademsko je nepoštenje nemoralno, ali nije ilegalno,²⁸ a vrijeme i okolnosti u kojima živimo i stvaramo imaju velik utjecaj na moralne stavove pojedinaca, uključujući i pojedince akademske zajednice.

U Etičkom kodeksu nastavnika, suradnika i znanstvenika Filozofskoga fakulteta trebalo bi jednostavno i jednoznačno utvrditi sankcije. Etički kodeks nije zakon te nije nužno da sadrži sankcije, ali može ih sadržavati te bi ta stavka mogla pridonijeti jasnijem tumačenju i potaknuti odluku za akademskim poštenjem.²⁹

3.1.2. *Pravilnik o stegovnoj odgovornosti*

Unutar Statuta Filozofskog fakulteta postoje upute o postupcima u slučajevima prijestupa i kršenja obaveza studenata i zaposlenika. Za studente vrijedi Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata (2006. g.) koji opisuje mogući stegovni postupak za prijestupe. Za stegovne prijestupe studentima se mogu izricati stegovne mjere:

²⁶ Hoffman, D.; Miošić, N. Nav. dj. Str. 21, 22.

²⁷ Čepo, D. Političko-pravni mehanizmi sprečavanja neetičnih praksi u hrvatskoj znanosti i visokom obrazovanju: mapiranje problema i mogućih rješenja. Izvješće. Zagreb: Pravni fakultet. 2017. Str. 3. Dostupno na: http://oz.goo.hr/wp-content/uploads/2017/10/2017_OZ_Neeticne-prakse-u-znanosti-i-obrazovanju.pdf (5. 12. 2018.).

²⁸ Sharkey, J., R.; Bartow Culp, F., B. Cyberplagiarism and the Library: Issues and Solutions. // The Reference Librarian. 44(2005), str. 103-116. DOI: 10.1300/J120v44n91_08

²⁹ Horvat, A. Nav. dj.

- opomena,
- ukor,
- posljednja opomena pred isključenje,
- zabrana polaganja ispita i/ili pohađanja određenih oblika nastave do 6 mjeseci,
- isključenje iz studija do dvije godine,
- trajno isključenje iz studija.³⁰

Stegovne mjere koje se odnose na povrede akademske čestitosti mogle bi se ukratko uključiti u Etički kodeks, izdvojiti te učiniti vidljivijima. U kodeksima se vrlo općenito govori o neetičnosti plagiranja, spominje se informacijska pismenost, citiranje, ali izostaju konkretne upute studentima te se problem može riješiti samo edukacijom članova i detaljnim uputama autorima te definiranjem procedure za sankcioniranje neetičnog ponašanja.^{31 32}

Neki autori smatraju da su jasne kaznene mjere ključni element prevencije. Ako izuzmemo neznanje kao velik čimbenik kršenja akademske čestitosti, na studente (a vjerojatno i na ostale članove akademske zajednice) koji svjesno i namjerno plagiraju znatno utječe ponašanje kolega, mogućnost da budu ulovljeni i strah od moguće kazne.³³

Akademsko poštenje vodi ka profesionalnoj etici te ona doprinosi kvaliteti i unapređenju određene profesije. U profesionalnoj etici utvrđeni su najvažniji profesionalni standardi: „konceptualna preciznost, beskompromisna odanost znanstvenika traženju istine, odgovornost znanstvenika za učinke istraživačkih rezultata, znanstvena strogost primijenjenih i razvojnih istraživanja, izbjegavanje brzih uopćavanja, podržavanje kvalitete znanstvene institucije, te poticanje i uvođenje darovitih studenata u znanstveni rad.“³⁴ Ti se standardi mogu svesti pod tri teme: objektivnost znanstvenog rada, zahtjev za društvenom odgovornošću i briga za znanstveni podmladak.³⁵ S obzirom na ulogu koju ima u obrazovnom sustavu, znanstvene radove koje pohranjuje te suradnju s profesorima, studentima i znanstvenicima, Knjižnica Filozofskog fakulteta može imati direktan utjecaj na svaku od ovih tema. Promičući akademsku

³⁰ Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata. Čl. 3, 5.; Dostupno na: <http://dokumenti.ffzg.unizg.hr/pravilnici/2006/11/15/pravilnik-o-stegovnoj-odgovornosti-studenata/> (1. 9. 2018.).

³¹ Marcelić, S. Nav. dj. (članak na mrežnoj stranici H-ALTER).

³² Hebrang Grgić, I. Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 129-145.

³³ Sharkey, J.; R. Nav. dj. Str. 5,6.

³⁴ Prpić, Katarina. Profesionalna etika znanstvenika. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. 1997. Str. 63.

³⁵ Isto.

čestitost izravno se utječe na profesionalnu etiku koja je u osnovi i svrsi svakog profesionalnog zanimanja.

3.2. ***Autorsko pravo***

Osigurati korisniku informaciju te pristup informacijama i znanju oduvijek su središte knjižničnog djelovanja. U tom odnosu ponude informacija, knjižničari se moraju brinuti i o onima koji tu informaciju nude, odnosno autorima. Važno je da poštuju i prepoznaju prava autora na njihova djela te koriste građu u skladu sa zakonom o autorskom pravu u Republici Hrvatskoj. Iznimke su pobrojane u Direktivi o harmonizaciji nekih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu te se temelje na tri pretpostavke tj. tri koraka testa koji je navela još Bernska konvencija. Tri se koraka odnose na to da je ta iznimka nužno iznimka i da nije u suprotnosti s redovitim korištenjem djela te ne šteti zakonskim interesima autora.³⁶

Pojava tiska promijenila je pravne kategorije autorskog prava jer se ubrzano razvijala nakladnička djelatnost. Ono je postojalo i prije u obliku privilegija kojima su se štitili interesi nakladnika te im se prodavalo isključivo pravo tiskanja i prodaje knjiga. Osim nakladničkog, postojao je i autorski privilegij kao priznanje autorima za njihov rad. U te privilegije već su uključeni elementi poput isključivost prava, trajanja i sankcija, poslije uključenih u zakonske propise. Prvim se zakonom smatra Zakon kraljice Ane iz 1709. godine donesen u Engleskoj.³⁷ Uvjet priznavanja prava bila je registracija knjige pri organizaciji knjižara te osiguravanje devet primjeraka za potrebe sveučilišta i knjižnica.³⁸ Tako se moglo nadzirati i cenzurirati „neprikladne“ knjige. U Hrvatskoj od 1853. godine na snazi je „Carski patent o zaštiti književnog i umjetničkog vlasništva“ (prvi zakonski propis u Austrijskom carstvu), nakon njega vrijedi Ugarsko-hrvatski Zakon o autorskom pravu iz 1884. godine koji je trajanje zaštite autorskog djela nakon smrti autora produžio s 30 na 50 godina. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima 2003. je godine usklađen s direktivama Europske unije. U zakonske se propise kontinuirano moraju unositi nova prava jer se tehnologija neprestano mijenja, a samim time i proizvodnja, distribucija i korištenje autorskih djela.³⁹

³⁶ Horvat, A.; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb, 2013. Str. 47.

³⁷ Šporer, D. Status autora: od pojave tiska do nastanka autorskih prava. Zagreb: AGM : Biblioteka tragom struke, 2010. Str. 65.

³⁸ Henneberg, I. Autorsko pravo. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Informator, 2001. Str. 13.

³⁹ Horvat, A.; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. Hrvatska sveučilišna naklada Zagreb, 2013. Str. 18.

Angloamerički i kontinentalnoeuropski pravni sustavi razlikovali su se jer je prvi priznavao samo imovinska prava. Tek je 1988. godine u novi britanski zakon o autorskom pravu uvedeno moralno pravo te je 1989. godine SAD, koji je preuzeo britanski model, prihvatio koncept moralnog prava potpisujući Bernsku konvenciju za zaštitu književnih i umjetničkih djela. Kontinentalnoeuropsko pravo uzima u obzir i imovinska i moralna prava autora.⁴⁰ Prema hrvatskom Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima moralna prava štite osobne i duhovne veze autora s njegovim autorskim djelom. Obuhvaćaju pravo prve objave djela (autor odlučuje kada i kako će objaviti djelo); pravo na priznanje autorstva, pravo na priznavanje autorskog djela i čast ili ugleda autora (autor ima pravo usprotiviti se deformacijama i izmjenama te korištenju djela tako da ugrožava ugled) i pravo pokajanja (autor ima pravo spriječiti korištenje djela ako mu to narušava ugled).⁴¹

Znanstvene prijevare izmišljanja, krivotvorenja i plagiranja, osim autoru, štete čitavoj akademskoj zajednici. Pravilno citiranje je najbolji način priznavanja autorove vrijednosti dajući istovremeno vrijednost vlastitom radu, zato Zakon o autorskom pravu navodi:

„Dopušteno je doslovno navođenje ulomaka autorskog djela (citata) koje je na zakonit način postalo pristupačno javnosti, radi znanstvenog istraživanja, nastave, kritike, polemike, recenzije, osvrta, u mjeri opravdanoj svrhom koja se želi postići i u skladu s dobrim običajima, time da se mora naznačiti izvor i ime autora.“⁴²

4. Citiranje literature i tehnike pravilnog pisanja

Nakon utvrđivanja uloge i zadaće visokoškolske knjižnice te naglašavanje profesionalne etike akademske zajednice i okruženja, u ovom će dijelu naglasak biti na pravilnom korištenju izvora tj. pravilnom citiranju i izbjegavanju plagiranja.

Razmjena znanja u znanstvenoj komunikaciji odvija se preko stručne prepiske u obliku znanstvenih radova, kojima se osim u službi širenja i potvrde znanja, napreduje u znanstvenim i nastavnim zvanjima. Jezik su i stil akademskog pisma zadani i važno je poznavati pravila da

⁴⁰ Hennberg, I. Nav. dj. Str. 26.

⁴¹ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Članak 13. NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14, 62/17, 96/18. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/106/Zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima> (1. 9. 2018.).

⁴² Isto. Čl. 90.

bi rad bio uspješan. Kod studenata su tehnike pisanja rada odraz neiskustva i nepoznavanja strategija i tehnika akademskog pisanja.

Dalje u tekstu objasniti će se neke karakteristike navođenja izvora tj. citiranja, dati kratki pregled metoda i stilova citiranja te objasniti načini korištenja izvora.

4.1. Citiranje – navođenje izvora

Navođenje izvora ima ulogu povezivanja znanstvenih tekstova tek od 1910. godine. Prije toga je postojala svijest o važnosti poštivanja intelektualnog vlasništva, ali reference nisu bile potpune ni datirane.⁴³

Osim poštivanja autorskog prava, navođenjem izvora vlastitom djelu dajemo vjerodostojnost i kredibilitet. Zato navedene reference moraju biti točne i potpune kako bi se izvor mogao pronaći te steći širi uvid u temu i stvoriti nova saznanja.

Izvori se navode za sve knjige, članke, elektroničke izvore, citate, parafraze, podatke iz drugih referenci, slike, dijagrame, grafikone, ilustracije, fotografije, audiovizualnu građu, intervjue i usmene izvore, dijelove vlastitih prijašnjih tekstova, neobjavljene radove (magistarske teze i doktorske disertacije), predavanja i materijale sa sastanka i konferencija.⁴⁴ „Citirati se mora izvore, uključujući slike i grafikone korištene u izradi prezentacija, plakata, skripata ili e-tečaja, video sadržaja, audio sadržaja, objava na blogu ili društvenim mrežama. Citiranje je obavezno bez obzira na to hoće li sadržaji biti objavljeni ili ne.“⁴⁵ Za općepoznate činjenice i podatke prikupljene za istraživanja o kojem se izvještava izvori se ne navode.

Izvor se identificira na temelju bibliografske jedinice koja sadrži sve ključne podatke o njemu. Na njima se temelje popisi literature, bibliografije i bilješke koje upućuju na izvore u tekstu. Osnovni bibliografski podaci koji su ključni i neizostavni za identifikaciju su autor,

⁴³ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak. 2016. Str. 169.

⁴⁴ Sveučilište u Zadru. Upute za citiranje. Dostupno na: <http://iz.unizd.hr/language/en-us/dokumenti/obraci-i-upute/upute-za-citiranje> (6. 9. 2018.).

⁴⁵ Hebrang Grgić, I.; T. Ivanjko, I. Melinščak Zlodi, D. Mučnjak. Citiranje u digitalnom okruženju. Priručnik. Zagreb: Hrvatska akademska i istraživačka mreža, 2018. Dostupno na: https://www.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Citiranje-u-digitalnom-okruzenju-1.pdf (5. 12. 2018.).

naslov, mjesto, izdavač i godina. Za elektroničke izvore važno je navesti i mrežnu adresu i datum pristupa dokumentu zbog nestabilnosti mrežnih izvora.

U raznim navođenjima izvora razlikuju se samo „načini navođenja bibliografskih podataka, broj podataka, njihov raspored u bibliografskoj jedinici te ulančivanje u citatne stilove i podstilove.“⁴⁶

Postoje dvije norme ISO koje se odnose na pisanje bibliografskih bilješki. To su: norma HRN ISO 690:1988⁴⁷ koja definira sadržaj, oblik i strukturu bibliografskih bilješki i norma ISO 690-2:1997⁴⁸ koja donosi pravila za pisanje bibliografskih bilješki elektroničkih dokumenata.

Bilješke prema funkciji mogu biti: bibliografske ili dokumentarne (jamče istinitost i upućuju na izvor), eksplikativne ili objasnidbene (dopunska objašnjenja) te komparativne ili uputne (upućuju na neku drugu bibliografsku jedinicu).⁴⁹

Bibliografske ili dokumentarne bilješke primarne su za identificiranje izvora kako bi se u sadržajnom dijelu rada jasno razlikovao autorov tekst od korištenih izvora. Preuzeta mjesta moraju biti prepoznatljiva, a izvor lako pretraživ.

Informaciju o korištenom izvoru u sklopu teksta donose bilješke u obliku fusnote, tekstnote ili endnote.

Fusnote se sastoje od brojke i izvora na dnu stranice. Mogu se kratiti tako da se krata bibliografski podaci te primjenom latinskih ili domaćih kratica (Ibid./isto; Op.cit./n.dj. i nav. dj.; Loc. cit./n. m. i nav. mj.). Fusnote se najčešće rabe u humanističkim znanostima jer se u njima može dodatno razriješiti problematika teksta, a da se ne opterećuje čitatelja ako on nema potrebu za dodatnim objašnjenjem. Računalni programi koji automatski upisuju fusnote jednostavni su za korištenje i prilikom pisanja ne ometaju autora u razvijanju samog teksta.⁵⁰

Drugi oblik bilješke su tekstnote koje u sklopu teksta upućuju na korištenu literaturu. Češće su u prirodnim i društvenim znanostima i mogu se kombinirati s objasnidbenim bilješkama.⁵¹

⁴⁶ Oraić Tolić, D. Akademsko pismo. Strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente, Zagreb: Naklada Ljevak. 2011. Str. 463.

⁴⁷ Dokumentacija : bibliografske bilješke : sadržaj, oblik i struktura : (HRN ISO 690:1998). 2. izd. Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 1998. (Prijevod međunarodne norme ISO 690:1987).

⁴⁸ ISO (690-2: 1997) Information and documentation : bibliographic references : part 2: electronic documents or parts thereof. Geneva : International Organization for Standardization. Citirano prema: Murati, T. Nav. dj.

⁴⁹ Murati, T. Oblikovanje bilješki i sustavi citiranja u stručnom ili znanstvenom tekstu. // Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja. 15, 1/2(2006), str. 155-171. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18125>. (6. 9. 2018.).

⁵⁰ Oraić Tolić, D. Nav. dj. Str. 450 – 456.

⁵¹ Isto, str. 457. – 460.

Tekstnote postaju sve aktualnije i u humanističkim znanostima i sve više časopisa preferira i zahtijeva takav oblik navođenja. Postoje i endnote s istom zadaćom, ali se nalaze na kraju teksta.

Tehnike pisanja bilješka i bibliografskih jedinica nazivaju se citatni stilovi. Dalje u tekstu bit će navedene neke osnovne karakteristike sustava i stilova citiranja.

4.2. Sustavi i stilovi citiranja – struktura oblikovanja bibliografskih jedinica

Prema normi HRN ISO 690:1988⁵² izdvajaju se tri načina oblikovanja bibliografskih jedinica tj. sustavi na kojima se dalje temelje stilovi citiranja.

- tekuće bibliografske bilješke
- brojčane bibliografske bilješke
- bibliografske bilješke koje koriste prvi element i datum

Stilovi propisuju točan izgled, oblikovanja i raspored bibliografskih elemenata u bibliografskoj bilješci, dok su osnovni i obvezni bibliografski elementi isti kako bi se mogao jednoznačno identificirati izvor. Detaljan opis stilova određuju institucije, urednici časopisa ili pojedini odsjeci na fakultetima kao što je to slučaj na Filozofskom fakultetu.

Svaki od sustava ima svoje „optimalno strukovno i znanstveno okružje, u diskursu kojega najbolje ispunjava svoje funkcije“⁵³ Na Filozofskom fakultetu ne postoji nijedan općeprihvaćeni stil citiranja zbog velikog broja različitih disciplina. Na području humanističkih i djelomično društvenih znanosti najčešće se koriste tekuće bilješke, na području tehničkih i prirodnih znanosti većinom se koriste brojčane bilješke. Bilježenje u obliku prvog elementa i datuma prilagodljivo je svim znanostima te postaje sve aktualnije. Važno je spomenuti i da su pojedini stilovi prilagođeni hrvatskom jeziku. U tablici su navedene tri osnovne kategorije prema kojima se stilovi navođenja izvora mogu kategorizirati.⁵⁴

⁵² HRN ISO 690:1988 Dokumentacija : bibliografske bilješke : sadržaj, oblik i struktura. Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 1988.

⁵³ Murati, T. Nav. dj. Str. 155.

⁵⁴ Tablica i oblikovanje, s malim izmjenama, preuzeti su od autorice Vanje Pupovac. Smjernice za ispravno navođenje izvora i izbjegavanje plagiranja pri akademskom pisanju. Dostupno na: <http://www.fzsri.uniri.hr/files/PROPISI-I-DOKUMENTI/Smjernice%20za%20ispravno%20navoenje%20izvora%20i%20izbjegavanje%20plagiranja%20pri%20akademskom%20pisanju.pdf> (5. 12. 2018.).

Kategorija stila	Navod u tekstu	Bibliografski zapis u popisu referenci	Primjer
Fusnota stil (tekuće bibliografske bilješke)	Fusnota (na dnu stranice) + više informacija o izvoru	Abecednim redom	Oxfordski stil
Numerički stil (brojčane bibliografske bilješke)	(1)	Numerički, redoslijedom pojavljivanja u tekstu	Vancouverski stil
Autor-datum stil (bibliografske bilješke koje koriste prvi element i datum)	(Pecorari, 2013)	Abecednim redoslijedom	Harvardski stil, APA stil, MLA stil

Tablica 1. Osnovne kategorije stilova navođenja izvora

Neki stilovi uključuju i pravila o uređenju ostalih elemenata u znanstvenom radu, poput fonta, margina, proreda i slično te isto tako postoji niz stilova koji upotrebljavaju više sustava.⁵⁵

Prvo ću spomenuti dva stila koji koriste dva sustava za citiranje ovisno o potrebi.

Čikaški stil⁵⁶ (Chicago Manual of Style, CMS) – daje upute za dva sustava citiranja koristeći dva reprezentativna stila, Oxfordski i Harvardski stil. Prvi, Oxfordski koristi tekuće bilješke i češće se upotrebljava u području društvenih i humanističkih znanosti. Drugi, Harvardski koristi prvi element i datum te se češće upotrebljava u području prirodnih znanosti.

Turabian⁵⁷ – smatraju ga pojednostavljenim Čikaškim stilom, isto tako daje upute za dva sustava bilježenja. Prvi stil izvore opisuje u tekućim bilješkama, a drugi u obliku prvog elementa i datuma. Primjer razlike između Čikaškog i Turabian stila je npr. kod bibliografske jedinice s više od tri autora u prvom se stilu zapisuju svi autori, a u pojednostavljenom Turabian stilu, zapisuje se samo prvi autor iza kojeg slijedi i dr. Takva pojednostavljena verzija često je namijenjena studentima.

Dalje se u tekstu navode najučestaliji stilovi uz pripadajući sustav s nekim obilježjima. Jedan je izvor opisan različitim stilskim inačicama kako bi se lakše uočile pojedinačne

⁵⁵ Hebrang Grgić, I. Nav. dj. Str. 171.

⁵⁶ Chicago. Citing and referencing. Dostupno na: <https://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/chicago> (5. 12. 2018.).

⁵⁷ Turabian. (Chicago style for students and researchers). Dostupno na: <https://www.chicagomanualofstyle.org/turabian/citation-guide.html> (5. 12. 2018.).

karakteristike. Kao primjer osnovnih karakteristika na kojima se mogu uočiti neke osnovne razlike najčešćih stilova koji se koriste na Filozofskom fakultetu poslužit će knjiga autorice Diane Pecorari, *Teaching to avoid plagiarism*. Pritom treba imati na umu da navedeni primjeri ne odgovaraju svim situacijama ni varijacijama.⁵⁸ Za detaljne upute treba konzultirati pojedinačne priručnike i mentore.

4.2.1. Sustav tekućih bibliografskih bilješki

Sustav tekućih bibliografskih bilješki navodi izvor na dnu stranice na kojoj je citirani tekst. Citat završava s fusnotnom bročanom oznakom (u superskriptu ili u zagradi). Brojčane oznake kreću od brojke jedan i niz se nastavlja kontinuirano, bez ponavljanja brojki. To znači da, ako se isti izvor spominje više puta u radu, svaki put dobiva novu brojku koja ga povezuje s bilješkom na dnu stranice. Fusnotna oznaka treba doći iza točke ili zareza, ali prije dvotočke ili oznake točka zarez. Kad se u tekstu spominje prvi puta navodi se čitav izvor, kasnije se krati. Na kraju dokumenta u popisu literature abecedno je poredan popis referenci.

- **Oxfordski stil**⁵⁹ (Oxford Style) – fusnotni stil, humanističke znanosti

Navod u tekstu	¹ D. Pecorari, <i>Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use</i> , Maidenhead, Open University Press, 2013, p.17.
Bibliografski zapis u popisu referenci	Pecorari, D., <i>Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use</i> , Maidenhead, Open University Press, 2013.

Tablica 2. Primjer metode tekućih bibliografskih bilješki

4.2.2. Sustav prvog elementa i datuma

Metoda prvog elementa i datuma oznaka je za bibliografske bilješke koje koriste prvi element i datum. Stilovi u ovoj metodi nemaju fusnote. Bibliografske bilješke integrirane su u tekst u zagradi. Unutar zagrade prvi je element najčešće prezime autora (može biti i naziv

⁵⁸ Oblikovanja stilova u ovim varijantama preuzeta su iz knjige Hebrang Grgić, I. Načini citiranja u znanstvenim radovima, u Nav. dj. Str. 169 – 185. ili sa stranica navedenih u pojedinim fusnotama.

⁵⁹ University of Oxford. Style guide. Dostupno na: <https://www.ox.ac.uk/public-affairs/style-guide?wssl=1> (5.12. 2018.).

organizacije) i godina objave djela, može biti i stranica, ti se elementi međusobno, u većini slučajeva odvajaju zarezom. U popisu literature korišteni se izvori redaju abecedno.

- **Harvardski stil**⁶⁰ (Harvard Style) – prirodne znanosti

Navod u tekstu	(Pecorari, 2013, 17) ili (Pecorari, 2013: 17) ili (Pecorari 2013, 17)
Bibliografski zapis u popisu referenci	Pecorari, D (2013) <i>Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use</i> . Maidenhead: Open University Press.

Tablica 3. Primjer metode prvog elementa i datuma (Harvardski stil)

- **APA stil**⁶¹ (American Psychological Association) – područje psihologije, ekonomije, sociologije, politologije, komunikologije

Navod u tekstu	(Pecorari, 2013, str. 17)
Bibliografski zapis u popisu referenci	Pecorari, D. (2013). <i>Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use</i> . Maidenhead: Open University Press.

Tablica 4. Primjer metode prvog elementa i datuma (APA stil)

- **MLA stil**⁶² (Modern Language Association) – humanističke znanosti

Navod u tekstu	(Pecorari 116)
Bibliografski zapis u popisu referenci	Pecorari, Diane. <i>Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use</i> . Maidenhead: Open University Press, 2013.

Tablica 5. Primjer metode prvog elementa i datuma (MLA stil)

4.2.3. Sustav brojčanih bibliografskih bilješki

Metoda brojčanih bibliografskih bilješki svaki izvor označava arapskim brojem u uglatoj ili okrugloj zagradi prema redoslijedu pojavljivanja u tekstu. Uz isti izvor pojavljuje se ista

⁶⁰ Harvard Style. Dostupno na: <https://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/harvard> (5. 12. 2018.).

⁶¹ American Psychological Association. Dostupno na: <http://www.citethisforme.com/guides/apa> (5. 12. 2018.).

⁶² MLA Style Center. Dostupno na: <https://style.mla.org/works-cited-a-quick-guide/> (5. 12. 2018.).

brojčana oznaka. Lista referenci sastavlja se prema redoslijedu navođenja izvora u tekstu, ne abecedno. Prvo se navode prezimena autora, a potom inicijali.

- **Vancouverski stil⁶³ (Vancouver Style)** – medicina i biomedicinske znanosti

Navod u tekstu	Kao što autorica navodi (5) plagiranje je kompleksna tema.
Bibliografski zapis u popisu referenci	Pecorari, D. Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use. Maidenhead: Open University Press; 2013.

Tablica 6. Primjer metode brojčanih bibliografskih bilješki (Vancouverski stil)

Prilikom pisanja stručnih i znanstvenih radova ne postoji jedinstven propisani citatni stil i to je razlog nesigurnosti u ovladavanju ispravnim tehnikama. Nije nužno poznavati sve stilove i načine navođenja, već se unaprijed raspitati koji je stil zadan i koji se od autora traži. Kad se odabere stil, važno je dosljedno ga koristiti u radu.

Na stranicama Knjižnice Filozofskog fakulteta postoji samo jedna detaljnija uputa o pisanju i citiranju u sklopu Zbirke odsjeka za psihologiju. Unutar rubrike Pisanje i oblikovanje teksta, detaljne su upute za oblikovanje diplomskog rada te karakteristike preferiranog stila.⁶⁴

Na većini odsjeka postoji neki oblik uputa, no često su nepotpune ili ih studenti teško pronalaze kao što to možemo iščitati iz anonimnog odgovora studentice iz priloženog upitnika:

„Problem je u tome sto odsjeci nisu usklađeni, a ponekad nisu ni profesori na isto predmetu iatog misljenja kada se radi o tome kako se citira ili kako treba izgledati seminar ili neki drugi oblik rada. Primjeri koje imam za informacijske i za njemacki su dvije prilicno razlicite stvari i onda ako uzmem kolegij s vanjske izbornosti sva se pomotam, jer pitanje kakve su njihove smjernice. A upute za pisanje rsdova nisu ne nadu se jednostavno, nego smo ih dobili bas na ofredenim kolegijima ili su npr na germanistici sakrivene iza najnelogicnijih linkova“⁶⁵

Ako su upute sažete, logične i obuhvaćaju osnovnu strukturu, studenti se u početku mogu služiti njima, u slučaju da im na toj razini profesori ne sugeriraju način navođenja. Kad

⁶³ Quick reference guide Vancouver Citing. Monash University Library. Dostupno na: <https://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/vancouver> (5. 12. 2018.).

⁶⁴Knjižnica Filozofskog fakulteta. Zbirka za psihologiju. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/psihologija/apa-stil> (12. 9. 2018.).

⁶⁵ Istraživanje o citiranju, anonimni autor iz provedenog upitnika.

prepoznaju, osvijeste i usvoje osnovnu strukturu bilježenja, lako se kasnije prilagode zahtjevima profesora. Kao što kaže jedan anonimni student iz priloženog upitnika:

„...služio sam se tim uputama na prvoj godini studija, do pete sam naučio kako citirati i sam. Neki su nastavnici tijekom pet godina studija zahtijevali i upućivali na određeni stil citiranja, ali zaista rijetki, možda jedan ili dvoje.“⁶⁶

4.3. Citiranje u tekstu – načini umetanja izvora u vlastiti tekst

U prvoj fazi, pripremi za pisanje važno je definirati temu te pronaći izvore. Pažljivim čitanjem i bilježenjem izdvojiti izravne citate i osmisлити parafraze. Pitanja citiranja, parafraziranja i sažimanja izravno utječu na količinu podudarnih dijelova između izvora i vlastitog rada. Poznavanje strukture tih kategorija važno je za izbjegavanje plagiranja.

Sažimanjem se ukratko iznosi i uokviruje informacija. Ako se sažme dio informacije u tekstu on funkcionira kao kratak osvrt ili uputa na širi kontekst ili daljnje istraživanje. Nešto više bit će rečeno o citiranju i parafraziranju u samom sadržaju teksta.

4.3.1. Citiranje

Citiranje je doslovno preuzimanje tuđeg teksta od riječi do riječi. Takav se tekst naziva *navod* ili *citat*.⁶⁷

“Dopušteno je doslovno navođenje ulomaka autorskog djela (citata) koje je na zakonit način postalo pristupačno javnosti, radi znanstvenog istraživanja, nastave, kritike, polemike, recenzije, osvrta, u mjeri opravdanoj svrhom koja se želi postići i u skladu s dobrim običajima, time da se mora naznačiti izvor i ime autora.”⁶⁸

⁶⁶ Istraživanje o citiranju, anonimni autor iz provedenog upitnika.

⁶⁷ Janović, T. Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim radovima. Skripta. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2013. Str. 9. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/images/50014310/Citiranje_parafriziranje_i_upucivanje_na_izvor_e_skripta.pdf (5. 12. 2018.).

⁶⁸ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Čl. 90. Nav. dj.

Citiranje nije potrebno kad se radi o općem znanju činjenicama, mitovima i uvriježenim idejama. Potrebno je u slučajevima kad argumenti podupiru vlastito stajalište, kad mu se suprotstavljaju, kad imaju autora ili kad su posve novi.⁶⁹

Kod izbora citata važno je: ako je moguće pronaći originalan izvor i prenijeti ga u tekst točno takvog kakav je, staviti tekst u navodnike i navesti izvor. Pritom je važno prilikom pisanja, ovisno o načinu bilježenja i pripremi materijala, jasno označavati i razlikovati tuđe riječi i zabilježene tekstove od vlastitih.⁷⁰

Direktni citati ne smiju biti predugački i treba ih se jasno najaviti, a na kraju i jasno prokomentirati kako bi postali sastavni dio teksta te time pojačali prirodnu argumentaciju i osnažili tekst koji može postati vjerodostojniji i uvjerljiviji. Ako je citat manji, ovisno o veličini teksta, on se označava navodnicima te uklapa u tekst bez posebnog oblikovanja. Ako je citat veći od desetak riječi potrebno ga je jasno izdvojiti. Ili uvlačenjem u obliku posebnog odjeljka, oko 1 do 2 cm prema desnom rubu stranice i smanjivanjem fonta ili na neki drugi način koji zahtjeva mentor ili uredništvo.⁷¹

4.3.2. Parafraziranje

Parafraziranje je najčešći postupak korištenja izvora u pisanju znanstvenog rada. Parafraziranje i plagiranje često se preklapaju zbog neznanja ili nemara. Prilikom parafraziranja treba voditi računa da se ne krade tuđi tekst, ideje i metode te da se samo simulira parafraziranje.⁷²

Nužno je da je parafraziranje pisanje vlastitim riječima, ali autorova poruka mora biti jasna i točna. Problem komunikacije kod ljudi potvrđuje koliko je teško shvatiti poruku onako kako je to autor zamislio, često se poruka iskrivi ili dobije drugačiji ton. Zato treba biti oprezan u navođenju onoga što je netko rekao ili mislio jer parafraziranje nečije ideje, misli i teksta zahtijeva vjerodostojnost u njegovu prenošenju. Autori se često optužuju da su prilikom

⁶⁹ Oraić Tolić, D. Nav. dj. Str. 226.

⁷⁰ Isto, str. 226, 227.

⁷¹ Isto, str. 491 – 496.

⁷² Isto, str. 447.

parafraziranja krivo shvatili smisao teksta koji navode te su krivo prenijeli, tumačili, zaključili ili kritizirali nečije ideje i riječi.⁷³

Bolje je citirati nego neprikladno prenijeti tuđe riječi i poruke. Tekst na kraju može postati nekoherentan kolaž tuđih riječi kojemu tema izmiče do kraja i na kraju ostaje nedorečena.

Uz znanstvene citate veže se pet osnovnih načela. To su: referentnost, točnost, obilježnost, funkcionalnost i inkorporiranost.⁷⁴ Ako su ta načela zadovoljena čitatelj će prepoznati kvalitetu teksta koji će nesmetano teći, bit će jasan i argumentiran s prepoznatim autorovim i izvornim dijelovima. Prilikom parafraziranja važno je navesti točne bibliografske podatke. Ti podaci dolaze na kraju rečenice i pojavljuju se u tekstu kao fusnote ili tekstnote, ovisno o odabranom stilu citiranja. U slučaju daljnjeg istraživanja čitatelj će lako pronaći točan izvor i točan navod.

Akademsko je pismo vještina koja se postepeno gradi i rezultat je iskustva i rada. U samom radu prilikom iznošenja vlastite teme, važno je koristiti druge izvore te citiranja, parafraze i sažetke. Ako se koriste prema pravilima akademskog standarda oni pojačavaju argumentaciju, daju tekstu vjerodostojnost i kontekst.

Važno je postepeno ih uvoditi u edukaciju kako bi na vrijeme bili usvojeni te kako bi student imao kvalitetno temelje za izradu vlastitih radova. Navođenje i korištenje izvora služi kao priznanje drugima za njihov rad dok se istovremeno autor štiti od plagiranja, osim toga čitatelju se daje mogućnost da sam pronađe izvor, provjeri vjerodostojnost i pronađe dodatne informacije.⁷⁵ Ovisno o stupnju obrazovanja i njihovim potrebama važno je postupno uvoditi metode i podizati zahtjevnost radova, kako bi se tehnike akademskog pisanja izvježbale u praksi i savladale.

5. Plagiranje

Postoje mnogobrojne definicije pojma i vrsta plagijata. U njemačkoj se teoriji plagijatom smatra korištenje zaštićenog autorskog djela uz prisvajanje autorstva, talijanska teorija i sudska praksa proširuju pojam na „nedopušteno reproduciranje stvaralačkih elemenata tuđeg autorskog djela i to na prikriven način, pa se tako prisvaja autorstvo“. U francuskoj se teoriji naglašava

⁷³ Janović, T. Nav. dj. Str. 13.

⁷⁴ Oraić Tolić, D. Nav. dj. Str. 440 – 443.

⁷⁵ Hebrang Grgić, I. Nav. dj. Str. 186.

„prijetvorno imitiranje“.⁷⁶ Sve se definicije slažu da je plagiranje „neovlašteno preuzimanje tuđih ideja, rezultata, metoda i riječi“⁷⁷ te je kao neovlašteno preuzimanje neprihvatljiv oblik ponašanja. U Hrvatskom enciklopedijskom rječniku plagijat je definiran kao „književno, znanstveno ili drugo djelo nastalo prepisivanjem u cjelini, u bitnim ili u prepoznatljivim dijelovima i prisvajanjem tuđega rada uloženog u to djelo.“⁷⁸

U značenju krađe tj. prisvajanja tuđeg djela pojam plagiranje (lat. *plagiarius*) javlja se od antike najprije u satiričnim epigramima u kojima se Marcijal duhovito obračunava s književnim kradljivcima.⁷⁹ To je svakako optužba i zaključak koji se nameće jest da je kradljivac imao nezaslužene koristi od teksta. Antički književni obračuni jasno nam pokazuju da je svijest o autorstvu oduvijek bila prisutna, no ovisi o različitim društvenim i povijesnim okolnostima kako se ta svijest tretirala i kako joj se pristupalo. Kroz povijest tekstovi su se imitirali ili prepisivali te se u nekim razdobljima i kulturama imitacija čak i zahtijevala. Imitacija i oponašanje su sastavni dio učenja i sami po sebi nisu sporni, no u trenutku kad se izvor imitacije prikriva, a zasluge se pripisuju drugome ta imitacija postaje neprihvatljiv oblik izraza. U suvremeno doba postoji pojačan zahtjev za originalnošću i novošću, te se djela štite zbog svoje originalnosti i individualnosti. Originalnost je teško postići u potpunom otkrivanju novog te je recikliranje zahtjev za budućnost. Ideja u djelu ne mora biti nova, ali mora biti izložena na originalan način. Isto tako autorska prava „štite originalnost kao kreativnost i autentičnost, ne kao inovativnost.“⁸⁰

U znanstvenoj se komunikaciji plagiranje uz prepravljanje i izmišljanje rezultata smatra oblikom akademskog nepoštenja.

5.1. Vrste plagijata

Da bi se prepoznao, važno je razumjeti u kojim se sve oblicima pojavljuje plagijat. Neki oblici pokazuju izričitu namjeru, dok drugi pokazuju nemar ili neznanje. Osim izričitih plagijata navode se i oni neizravni kod kojih se značajno imitira stil drugog autora,⁸¹ važno je naglasiti da plagiranje nije pojam karakterističan samo za znanstvenu zajednicu.

⁷⁶ Henneberg, I. Nav. dj. Str. 202.

⁷⁷ Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Čl. 8. Nav. dj.

⁷⁸ Plagijat. // Hrvatski enciklopedijski rječnik. Novi Liber. Zagreb 2002.

⁷⁹ Plagijat. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48551> (30. 8. 2018.).

⁸⁰ Šporer, D. Nav. dj. Str. 206.

⁸¹ Hennberg, I. Nav. dj. Str. 202, 203.

Kao najteži oblik plagiranja smatraju se namjerni, svjesni plagijati. Tu možemo ubrojiti napadno plagiranje u obliku neovlaštenog preuzimanja većeg dijela teksta. Uz taj oblik pojavljuju se i drugi oblici plagijata poput „kolažnih radova čiji su dijelovi sastavljeni od različitih znanstvenih radova.“⁸² U potpuni plagijat može se ubrojiti i plagijat prijevodom, kad se prevodeći tekst ne navode izvorni autori. Takav je plagijat teško dokazati jer softveri za detekciju plagijata ne prepoznaju tekstove na različitim jezicima. Oblikom plagijata smatra se i nepotpuno označavanje, poput izostavljanja navodnika, čime čitatelj stječe dojam da tekst nije izravno preuzet. Uz navedene oblike plagijata, čest je i primjer preuzimanja dijelova sadržaja uz uporabu sinonima, što znači da se samo pojedine riječi zamijene sličnim parovima riječi.⁸³ Kao primjer ovdje će se navesti pojavni oblici plagijata koji se često navode u literaturi radi preglednosti, a predložili su ih autori Schwarzenegger i Wohlers, to su:

- *Copy&Paste* plagijat – direktno kopiranje dijelova tuđeg teksta bez navođenja izvora
- Parafraziranje bez reference - parafraziranje tuđeg teksta ili ideja, bez navođenja izvora
- Citiranje izvan konteksta - prepisivanje ili parafraziranje teksta uz neispravno citiranje
- *Ghostwriter* –prisivajanje teksta koji je napisao netko drugi, uz njihovu suglasnost, tzv. „autori duhovi“
- Potpuni plagijat – potpuno prisvajanje tuđeg djela
- Autoplajijat – objavljivanje vlastitog rada kao izvornog
- Plagijat prijevodom - prijevod tuđeg teksta bez navođenja izvora.⁸⁴

Prijedlog ovakve podjele usvojen je u pravilnicima studija Sveučilišta u Zürichu. Takvi su pravilnici korisni jer današnji sustav obrazovanja pogoduje neetičkom ponašanju i olakom shvaćanju plagiranja. Recentna istraživanja pokazuju da su oblici neetičke prakse uobičajeni na svim razinama obrazovanja (osnovna i srednja škola, fakultet).⁸⁵ Taj trend primijećen je i u

⁸² Baždarić, Ksenija, Vanja Pupovac, Lidija Bilić-Zulle i Mladen Petrovečki. Plagiranje kao povreda znanstvene i akademske čestitosti. // *Medicina Fluminensis* 45, br. 2 (2009). Str. 211, 212. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/38691> (5. 12. 2018.).

⁸³ Isto.

⁸⁴ Fact Sheet on Plagiarism. Don't borrow without attribution! // University of Zürich. Dostupno na: <https://www.oec.uzh.ch/dam/jcr:00000000-7db0-7eb0-0000-0000622b54e2/Fact%20sheet%20on%20Plagiarism.pdf> (30. 8. 2018.) i Marčelić, S. Plagijat u hrvatskoj akademskoj zajednici: (ne)uspješna borba i moguća rješenja. // Institut za razvoj obrazovanja, 2010. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/o-nama/kolumna/plagijat-u-hrvatskoj-akademskoj-zajednici> (1.9.2018.) Citirano prema: Schwarzenegger, C.; Wohlers, W. Plagiatsformen und disziplinarrechtliche Konsequenzen. // *Unijournal* 4, 2006.

⁸⁵ Zmijarević, G.; Doolan, K.; Marčelić, S. Akademsko nepoštenje: odmak od (ne)etičnosti pojedinca i kritika sustava. // *Političke analize*. 7, 29(2018), str. 28-33. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/180394>. (5. 9.2018.).

razvijenijim zemljama te se različitim programima i projektima aktualizira i osvježava ta tema radi prevencije.

Kako bi osvijestili razmjere problema plagiranja u visokom obrazovanju važno je spomenuti projekt IPPHEAE (engl. *Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe*)⁸⁶ koji se provodio od 2010. do 2013. g. Cilj tog projekta u kojem je sudjelovalo 27 zemalja EU bio je istražiti politiku i sustave osiguranja akademske čestitosti i sprečavanja plagiranja u sustavu visokog obrazovanja. Taj projekt poslužio je kao ishodište za prošireno istraživanje pod nazivom SEEPPAI (engl. *South East European Project on Policies for Academic Integrity*)⁸⁷ koje je provedeno 2016. i 2017. g., a cilj je bio istražiti i analizirati politike i prakse u dodatnih šest zemalja jugoistočne Europe u koje je bila uključena i Hrvatska. Ono što se naglasilo u tom istraživanju jest njegovanje jake akademske autonomije pojedinih sveučilišta koja umanjuje mogućnost nadzora nad procjenom i ocjenjivanjem. Metode u obrazovanju koje se odnose na poučavanje, učenje i procjenu omogućuju znanstveno nepoštenje. Učenje se mijenja, a visokoobrazovni sustav mora pratiti te promjene ako želi omogućiti studentima praktično znanje za globalnu konkurentnost. Istaknuta je problematika studentskog varanja na ispitima, višestruke predaje istih radova, autori duhovi koji nude usluge pisanja različitih radova i jednostavno se mogu pronaći na javnim mrežnim stranicama. Nažalost ne postoje sankcije za takva ponašanja i stječe se dojam da je takvo ponašanje prihvatljivo u društvu. Kao rješenje u akademskom okruženju predlaže se suradnja i razmjena iskustva dobre prakse jer se tako povećava kvaliteta i transparentnost, osiguranje političke podrške, jasniji pravilnici, upute i sankcije u institucijama.

Postavlja se pitanje zašto studenti ne poštuju pravila i je li takvo ponašanje uobičajeno? Činjenica je da prijevare nisu nikakav endemski oblik ponašanja i manji su prijestupi česti na svim razinama i u svim segmentima društva. Studentski se razlozi najčešće grupiraju prema motivima koji se mogu podijeliti na unutarnje i vanjske motive. Unutarnji izviru iz individualnih potreba pojedinaca, a vanjski su motivi uvjetovani okolinom. Najčešći unutarnji razlozi su lijenost, nedostatak vremena, želja da se pomogne prijatelju, društveni zahtjevi za uspjehom, konkurencija, društvena prihvatljivost („jer to svi rade“), neznanje da je to

⁸⁶ Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe.(IPPHEAE) Dostupno na: <http://plagiarism.cz/ippheae/> (10. 9. 2018.).

⁸⁷South East European Project on Policies for Academic Integrity. (SEEPPAI) Dostupno na: <http://www.plagiarism.cz/seeppai/> (10. 9. 2018.).

neprihvatljiv oblik ponašanja. Neki od vanjskih motiva su oblik i važnost testa, manjak profesorskog nadzora, loša organizacija, previše studenata u razredu i sl.⁸⁸ Kao rješenje proizašlo iz različitih istraživanja predlažu se postupci poput:

„jačanja intrinzične motivacije učenika/ca i studenata/ica za obrazovnim sadržajem, boljeg formata ispita, uvođenja tehnoloških inovacija poput računalnih programa za detektiranje plagiranja, boljeg informiranja o akademski nepoštenom ponašanju i sankcijama za takvo ponašanje te njihovo sustavno provođenje.“⁸⁹

U odnosu prema plagiranju važno je naglasiti svjesno (namjerno) i nesvjesno (nenamjerno) plagiranje. Kategorija namjere pokazala se ključnom u prevenciji plagiranja te zahtijeva različit pristup ovom problemu. Svjesno plagiranje iziskuje sankcije, a nesvjesno edukaciju.⁹⁰

Prevencijom liječimo uzrok i taj je oblik pristupa plagiranju dugotrajniji, stabilniji, kvalitetniji i učinkovitiji te humaniji za društvo jer se edukacijom studentima usađuju i daju vještine za život, no detekcijom liječimo simptome te je u ovoj fazi programsko otkrivanje nužno da se proces plagiranja uspori. Detekcija neće izliječiti društvo od plagiranja, ali će djelovati na studente koji plagiraju zbog neznanja. Oni koji varaju, naći će način, ali ostati obeshrabreni i u manjini. U sljedećem će poglavlju biti više riječi o programskom otkrivanju plagijata.

5.2. Otkrivanje plagijata

Detekcija plagijata važan je segment u cjelokupnoj temi akademske čestitosti. U ovom poglavlju ukratko ću predstaviti sustave za detekciju plagijata te se osvrnuti na analizu koju je napravilo SRCE (Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu)⁹¹ 2017. g. za hrvatska sveučilišta. Njihova analiza detaljnije objašnjava svojstva četiriju softvera za detekciju plagijata koji su prisutni na fakultetima u Hrvatskoj. Ukratko ću iznijeti njihove prijedloge i

⁸⁸ Bjorklund, M.; Wenestam, C. G. Academic cheating: frequency, methods, and causes. // Akbo Akademi University Department of Teacher Education :Vasa: Finland. 1999. Dostupno na: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00001364.htm> (30. 8. 2018.).

⁸⁹ Zmijarević, G.; Doolan, K.; Marčelić, S. Nav. dj. Str. 33.

⁹⁰ Pecorari, D. Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use. Maidenhead: Open University Press, 2013. Str. 16.

⁹¹ Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.srce.unizg.hr/> (12. 9. 2018.).

obrazložiti odabir koji je u tijeku za Filozofski fakultet. Svaki od softvera ima neke specifičnosti radi kojih je u određenom slučaju podobniji od drugih. Kad se uzmu u obzir svi uvjeti određene institucije ili fakulteta lakše je odabrati najkorisniji i najpouzdaniji softver.

Pojam detekcija plagijata odnosi se na prepoznavanje istih ili sličnih dijelova u određenom radu. Problem se uočio 80-ih godina i odnosio se na neovlašteno preuzimanje programskih kodova.⁹² Kao reakcija na ta preuzimanja razvijali su se računalni programi na kojima su se razvijali softveri za detekciju plagijata. Detekcija se oslanja na postupke obrade prirodnog jezika, računalnu lingvistiku, pretraživanje informacija, umjetnu inteligenciju, višejezično pretraživanje.⁹³

5.2.1. Postupak otkrivanja plagijata

Kao prikaz postupka detekcije plagijata često se koristi model u četiri faze. Faza prikupljanja, analize, potvrde i ispitivanja. Prve dvije faze su automatizirane, treća zahtjeva prisustvo ljudskog eksperta koji potvrđuje ili odbacuje sumnju u plagiranje.⁹⁴ Pojednostavljena verzija opisa rada programa je u tri koraka, u prvom se očitava tekst i oblikuje digitalni otisak, u drugom se koraku otisak uspoređuje s ostalim tekstovima, treći korak je izvještaj.⁹⁵

Kako bi se utvrdila sličnost između tekstova traži se definiran broj riječi u slijedu, na taj način permutirane riječi ne mogu se detektirati pa je razvijena tehnika digitalnog otiska koja djelomično poboljšava svojstva alata. Postotak preklapanja naziva se koeficijent sličnosti i na temelju njega utvrđuje se postotak plagiranog dijela.⁹⁶ Istraživači danas razvijaju sve zahtjevnije algoritme kako bi sustavi bili što efikasniji.

Prema načinu obrade detekcija se dijeli na manualnu (ručnu) i računalnu (automatsku). Manualna detekcija odnosi se na provjeru rada ljudskim uvidom te procjenu dobivenog izvještaja jer preklopljeni dijelovi u određenim postocima mogu biti opravdani. Manualnu detekciju obavlja čitatelj kojem je tekst namijenjen te on ima ulogu vrednovanja teksta. Kod takve detekcije velika je odgovornost na osobi koja analizira dokumente te uspješnost ovisi o

⁹²Lampret, S.; Pupovac V.; Petrovečki, M. Računalni programi i programske usluge za otkrivanje plagiranja u znanosti i obrazovanju. // Medix : specijalizirani medicinski dvomjesečnik. 98/99, 18(2012). Str. 124. Dostupno na: <http://test.helixinfo.com/wp-content/uploads/2012/05/123-127.pdf> (12. 9. 2018).

⁹³Juričić, V. Detekcija plagijata u višejezičnom okruženju - doktorska disertacija, University of Zagreb, Zagreb, 2012. Str. 18 – 24.

⁹⁴Culwin, F.; Lancaster, T. Plagiarism issues for higher education. // VINE 31, 2 (2001). Str. 124 – 127. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/03055720010804005> (5. 12. 2018.).

⁹⁵Lampret, S.; Pupovac V.; Petrovečki, M. Nav. dj. Str. 124.

⁹⁶Isto.

koncentraciji, znanju i ostalim sposobnostima ljudskog eksperta. Bez obzira na njegovu stručnost, brzina će uvijek biti ograničavajući faktor.⁹⁷

Prilikom usporedbe s drugim dokumentima računalna je detekcija podrška manualnoj, ali za dokumente koji ne postoje u digitaliziranom obliku ili nisu u bazi određenog softvera presudna je uloga stručnjaka, tj manualna detekcija. Juričić navodi da je izraz sustav za detekciju plagijata neprecizan i bolji izraz bio bi „sustav za podršku manualnoj detekciji plagijata“ jer neizostavan je konačan pregled i sud o dobivenoj analizi ispitanog dijela.⁹⁸

Kako bi konačan sud o plagiranju bio vjerodostojan, važno je znati analizirati dobiven izvještaj. Softver će prepoznati i označiti preuzete dijelove i sličnosti te moguće vanjske izvore s kojima s rad podudara. Sličnosti će biti markirane različitim bojama i brojevima. Na ljudskom je ekspertu da analizira izvještaj utvrdi postotak plagiranog i necitiranog teksta te sankcionira autora.

Prilikom pregledavanja rada ono što može izazvati sumnju u plagiranje jest promjena stila pisanja, nekoherentnost, nesustavno korištenje pojedinih riječi i fraza, unapređenje stila pisanja, zastarjeli ili nevjerodostojni izvori, gramatičke greške u slučajevima izravnog prenošenja teksta, različit font i slično.⁹⁹

Postoje mnoge podjele sustava za detekciju plagijata. Neki od kriterija za klasificiranje pristupa detekciji plagijata su: tradicionalna klasifikacija, klasifikacija prema tipu korpusa koji se obrađuje, prema dostupnosti sustava za otkrivanje plagijata, prema broju dokumenata koje obrađuje korištena metrika i prema složenosti korištenih metrika.¹⁰⁰

Alati za detekciju plagijata neprestano se nadograđuju, cilj je da algoritmi mogu otkriti parafraziranje (zamjene riječi sinonimima i mijenjanje poretka riječi), otkrivanje tehničkih trikova (korištenje fontova sličnih po izgledu, različitih po kodu, korištenje bijele boje, korištenje slike teksta umjesto teksta), namjerno krivo referenciranje, plagiranje ideja, prevedenog teksta, autore duhove, umjetničko plagiranje.¹⁰¹

⁹⁷ Juričić, V. Nav. dj. Str. 18.

⁹⁸ Juričić, V. Nav. dj. Str. 21.

⁹⁹ Clough, P. Old and new challenges in automatic plagiarism detection. National Plagiarism Advisory Service, 2003. Str. 4. Dostupno na: https://ir.shef.ac.uk/cloughie/papers/pas_plagiarism.pdf (12. 9. 2018.).

¹⁰⁰ Lancaster T.; Culwin, F. Classifications of plagiarism detection engines. // *ITALICS*. 4(2) (2005), str. 1-17. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/26467422_Classifications_of_Plagiarism_detection_engines (5. 9. 2018.).

¹⁰¹ Vrbanc, T. Digitalni tekstni plagijati. Učiteljski fakultet Zagreb, Odsjek u Čakovcu. Dostupno na: http://www.inf.uniri.hr/files/studiji/poslijediplomski/kvalifikacijski/Vrbanc-Digitalni_tekstni_plagijati.pdf (12. 9. 2018.).

5.2.2. Softver za otkrivanje plagijata na Filozofskom fakultetu

Analiza koju je napravio Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu (Srce) daje pregled komercijalnih softvera na hrvatskom tržištu te definira kriterije koji olakšavaju odluku o odabiru pojedinog softvera za uporabu, ovisno o potrebama institucije.¹⁰²

Izdvojeni kriteriji u analizi su postojanje programskih sučelja (API) i dodataka (PLUG-IN) zbog mogućnosti povezivanja sa sustavima Dabar i Merlin, kao i drugim sustavima koji se koriste u sustavu visokog obrazovanja i znanosti, smještaj servisa (lokalno na poslužiteljima ustanove ili Srca i online na poslužiteljima održavatelja softvera), obuhvat baze, mogućnost uključivanja vlastitoga sadržaja (poželjno je da su u bazu uključeni ili se mogu uključiti relevantni hrvatski izvori radova (repozitoriji u Dabru, Hrčak), podrška, rasprostranjenost (uporaba softvera na svjetskoj ili europskoj razini te u susjednim državama), cijena korištenja sustava i licencije, autentikacija putem korisničkoga računa iz sustava AAI@EduHr i načini autorizacije (postojanje više uloga u sustavu).¹⁰³

Na temelju tih kriterija opisana i analizirana su četiri softvera: PlagScan, Turnitin, Unplag i Urkund.

Za Filozofski fakultet u Zagrebu posebno je važno da ustanova može u bazu softvera dodati i vlastitu bazu radova pri čemu je potrebno provjeriti uvjete pod kojima se dodaje vlastiti sadržaj, osim toga važna je i autentifikacija putem korisničkoga računa iz sustava AAI@EduHr. U tijeku je uvođenje softvera za detekciju plagijata. Nakon razmatranja odlučeno je da softver PlagScan najbolje odgovara zahtjevima i potrebama Filozofskog fakulteta.¹⁰⁴

S razvojem programa za detekciju plagijata pojedincima je sve veći izazov maskirati plagijat. U takvim slučajevima ne želi se izbjeći plagiranje već prevariti softver. Najčešći načini su varanje slovima i *mojibake* simbolima. Neka čirilična i latinična slova su ista, a softver će ih kategorizirati kao drugi znak i neće prepoznati da se radi o plagiranoj riječi u nizu. Isto tako trikovi s prazninama u koje se umeću drugi simboli pa se bijelom bojom maskiraju. Zatim varanje s formatom PDF, zamjene riječi sinonimima, korištenje *google translatora* za prijevod na drugi jezik pa zatim ponovni prijevod na matični jezik. Svi ti načini mogu prevariti sustav,

¹⁰² Analiza softvera za otkrivanje plagiranja u znanosti i obrazovanju. Sveučilišni računski centar. 2017.

Dostupno na:

https://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/CEU/izvjestaj_analiza_softvera_za_otkrivanje_plagiranja_u_znanosti_i_obrazovanju_inacica_1_1.pdf (12. 9. 2018.).

¹⁰³ Isto.

¹⁰⁴ Usmeno priopćenje Jasmina Klindžića u srpnju 2018.

ali neki od njih mogu se detektirati u završnoj fazi prilikom manualne detekcije kad stručnjak daje konačan sud.¹⁰⁵

Razvojem softvera za detekciju plagijata, dvije su spoznaje i vještine koje će studenti osvijestiti. Većina njih usvojit će i savladati pravilne načine citiranja, parafraziranja i referenciranja, dok će dio autora većinu svoje kreativnosti uložiti u mogućnosti prevare softvera i profesora. Posljedice koje nosi plagirani materijal su dugoročnije te bi saznanje o plagijatu moglo u budućnosti dodatno naštetiti autoru. Na Filozofskom fakultetu radovi se pohranjuju u repozitorij i veliki broj korisnika može ih pretraživati.

Unatoč svojim ograničenjima, osnovne prednosti sustava za detekciju plagijata koje se mogu uočiti jesu to da doprinose podizanju svijesti među studentima i nastavnicima o etičnosti te potiču uporabu pravilnog parafraziranja i citiranja. Softver za detekciju važan je za trenutno i brzo rješavanje plagiranja u pristupa plagiranju.

6. Edukacija u Knjižnici Filozofskog fakulteta

Od dva pristupa plagiranju, prevencije i detekcije, prevencija ima dugotrajniji učinak i iz korijena mijenja društvo i stav prema neetičnom ponašanju u akademskoj zajednici. Prevencija je liječenje uzroka, a detekcija se bavi simptomima.¹⁰⁶ Prevencija uključuje strategiju i planiranje na više razina, suradnju i usklađivanje te strpljenje. Osnovno sredstvo prevencije je edukacija. Zato je u visokoškolskim knjižnicama važno ponuditi različite radionice namijenjene razvijanju vještina potrebnih za kvalitetno studiranje i cjeloživotno učenje kako bi studente dodatno pripremila i opskrbila alatima nužnim za samostalan život i rad. Različite vrste pismenosti rezultat su sve zahtjevnijeg pronalaženja odgovora na informacijsku potrebu. Tako se danas govori o informacijskoj, ali i o autorskopravnoj pismenosti, te o ostalim pismenostima ključnim u digitalnom okruženju.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Avoiding plagiarism tool and how to make a text original. // Anti.Plagiarism.net. 2016. Dostupno na: <https://antiplagiarism.net/blogs/avoid-plagiarism-tool/> (12. 9. 2018.).

¹⁰⁶ Maurer, H.; Zaka, B. Plagiarism - A Problem And How To Fight It. // Proceedings of ED-MEDIA. World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications. Vancouver, Canada.2007. Dostupno na: <http://www.learntechlib.org/noaccess/26021/> (5. 9. 2018.).

¹⁰⁷ Živković, D.; Horvat, A.; Čučić, V. Digital rights for digitally literate citizens // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: Springer International Publishing, 2013 (Communications in Computer and Information Science), str. 170-177. Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9080/1/Zivkovic_Horvat_Cucic_2013.pdf (16. 12. 2018.).

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu prepoznala je informacijsku pismenost kao temeljnu za osobljavanje studenata za studij i cjeloživotno učenje. Trenutno je informacijska pismenost dio integrirane radionice za studente preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih studija. Informacijske se potrebe studenata razlikuju ovisno o njihovim potrebama vezanim uz području koje studiraju i studijsku godinu, iz tog je razloga važno planirati i dogovarati radionice s profesorima. Suradnja profesora i knjižničara ključna je kako bi se edukacija prilagodila pojedinom studiju.

Informacijska je pismenost u okviru integrirane radionice okvirno podijeljena na tri razine:¹⁰⁸

Informacijska pismenost I:

- osnove poznavanja informacijske i komunikacijske tehnologije potrebne za studiranje na FF-u (korištenje fakultetske e-pošte, sustava za online učenje Omega, autorizacija putem aai@edu...)
- poznavanje Knjižnice FF-a (pravila posudbe, razmjesta građe, korisničkih usluga...)
- pronalaženje, evaluacija i odabir literature za studij (vrste publikacija i njihove značajke, pretraživanje kataloga knjižnice FF-a i drugih knjižnica...)
- vodstvo po knjižnici

Informacijska pismenost II:

- osnove korištenja elektroničkih izvora informacija
- poznavanje običaja publiciranja i korištenja informacija discipline koja se studira
- oblikovanje pismenih radova, citiranje literature (formalni i etički aspekti), oblikovanje usmenih prezentacija

Informacijska pismenost III:

- razvijanje vještina pronalaženja i evaluiranja znanstvenih informacija
- pretraživanje bibliografskih baza podataka
- korištenje softvera za organizaciju referenci
- citiranost

Program ovih triju razina osmišljen je kako bi odgovorio na prepoznatu studentsku potrebu, iako radionice na kojima se sadržaji obrađuju nisu posjećene sukladno s potrebom. Upitnik koji je osmišljen za potrebe ovog rada pokazao je na malom, ali reprezentativnom uzorku da većina studenata ne zna da postoje radionice kojima mogu prisustvovati.

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na nekim se odsjecima u sklopu programa provode kolegiji koji uključuju citiranje i tehnike pravilnog pisanja stručnih radova.

¹⁰⁸ Sadržaji triju razina informacijske pismenosti preuzeti sa stranica Knjižnice filozofskog fakulteta; <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/usluge/edukacija/studenti> (30. 8. 2018.).

Isto tako Knjižnica nudi radionice citiranja i pravilnog pisanja radova u sklopu integriranih radionica informacijske pismenosti. Neki odsjeci učestalo provode neku od radionica, drugi planiraju provoditi. Iskustvo je pokazalo da su studenti zainteresirani za informaciju o pravilnom pisanju i navođenju izvora u trenutku kad im je ona potrebna, jer lakše usvajaju informaciju kada je koriste. Zbog toga se edukacija mora prilagoditi stupnju studija. Ako je studentu informacija dana unaprijed neće je znati iskoristiti i zaboravit će je, ako mu je dana prekasno, neće mu više biti korisna. Najkorisnija je pravovremeno dana informacija.¹⁰⁹

U popisu programa za 2017./2018. godinu pokazuje da su dva tipa integriranih radionica koje trenutno vode knjižničari samostalno ili u suradnji s profesorima za potrebe određenih studijskih grupa. Neke su radionice oblikovane kao zasebni kolegiji te nose određeni broj ECTS bodova i tako su potpuno inkorporirane u nastavni program, dok su druge oblikovane kao jednokratne radionice i izvode se na zahtjev profesora i prema potrebi studenata. Primjer zasebnog kolegija je *Izvori i pretraživanje psihologijske literature*, u trajanju od jednog semestra namijenjen psiholozima na prvoj godini i nosi 2 ECTS boda.

Edukacija poput „Moja Knjižnica“ namijenjena je brucosima i uloga joj je upoznati studente koji su tek upisali studij s Knjižnicom Filozofskog fakulteta. Na prvoj godini većinom se organiziraju jednokratne radionice koje uključuju pretraživanje kataloga i korištenje knjižnicom. Na trećoj ili petoj godini organizira se radionica s temom pretraživanje e-izvora i prilagođena je potrebama pojedinačnih odsjeka. Kad se edukacija prilagođava ona u svojim primjerima i rješenjima, tematski i sadržajno prati studijski program.

U tablici su navedeni odsjeci koji provode neku od radionica u suradnji s bibliotekarima.¹¹⁰ Plavom bojom označene su radionice koje se direktno tiču citiranja, pisanja ili oblikovanja radova.

Odsjek za anglistiku	Korištenje e – izvora
Odsjek za arheologiju	Pretraživanje kataloga i e-izvora za arheologe Zotero
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju	Pretraživanje kataloga i e-izvora za etnologe
Odsjek za filozofiju	
Odsjek za fonetiku	Radionice o citiranju
Odsjek za germanistiku	Pretraživanje kataloga i korištenje Radionice o citiranju

¹⁰⁹ Usmeno priopćenje Dorje Mučnjak u srpnju 2018.

¹¹⁰ Mučnjak, D. Podaci ustupljeni na korištenje u evidenciji edukacija za ak. godinu 2017./2018.

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti	Pretraživanje kataloga i e-izvora, teme o citiranju u sklopu različitih kolegija
Odsjek za klasičnu filologiju	
Odsjek za komparativnu književnost	
Odsjek za kroatistiku	Pretraživanje kataloga i korištenje knjižnicom
Odsjek za lingvistiku	
Odsjek za indologiju i dalekoistočne studije	
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku	
Odsjek za pedagogiju	Pretraživanje knjižničnih izvora i pisanje seminarskih radova u sklopu kolegija
Odsjek za povijest	Pretraživanje e-izvora
Odsjek za povijest umjetnosti	
Odsjek za psihologiju	Kolegij "Izvori i pretraživanje psihologijske literature"
Odsjek za romanistiku	
Odsjek za istočnoslavenske jezike i književnosti	Pretraživanje kataloga i korištenje knjižnicom (rusistika)
Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti	
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti	Pretraživanje kataloga i korištenje knjižnicom Pretraživanje e-izvora Kako napisati rad (polonisti i slovakisti)
Odsjek za sociologiju	Pretraživanje e-izvora za sociologe
Odsjek za talijanistiku	

Tablica 7. Radionice koje se provode u suradnji profesora i bibliotekara

Iz tablice se vidi da je dosta odsjeka prepoznalo potencijal radionica koje se mogu održavati u suradnji s bibliotekarima i većinom se provode radionice osnovnih razina koje obuhvaćaju pretraživanje kataloga i izvora. Na nekim je odsjecima prepoznata i potreba za dodatnim radionicama te se one organiziraju na višim studijskim godinama. Prilikom organizacije i provođenja takvih programa najvažnija je dobra suradnja bibliotekara i profesora. Edukacije bi mogle biti sastavni dio i drugih kolegija ako se prepoznaju i definiraju potrebe studenata. U međuvremenu postoje i radionice koje nisu integrirane u nastavu i održavaju se ovisno o upitima i zainteresiranosti studenata. Osoblje Knjižnice trudi se pojačati suradnju sa studentima i profesorima i povećati opću vidljivost te istaknuti usluge i edukativne informacije koje nudi.

7. Istraživanje o citiranju

7.1. Metodologija istraživanja

7.1.1. Problem istraživanja i očekivani rezultat

Ishodište ovog istraživanja i osnovni zapažen problem koji je pokrenuo istraživanje jest nepostojanje uputa i smjernica za citiranje i izbjegavanje plagiranja na mrežnim stranicama Knjižnice Filozofskog fakulteta. Nakon utvrđivanja problema važno je na temelju postavljenih ciljeva utvrditi jasnu potrebu za takvim sadržajem te predložiti osnovni model takvih smjernica. S obzirom na ustroj Filozofskog fakulteta, 23 odsjeka na kojima se izvodi 34 preddiplomska, 33 diplomska studija sa 74 različita smjera podrazumijeva se velika raznolikost i neujednačenost u uputama, isto tako pretpostavlja se da na nekim grupama izostaju bilo kakve upute.

7.1.2. Ciljevi istraživanja:

1. utvrditi postoje li na Filozofskom fakultetu jasne i precizne upute o citiranju i pisanju stručnih radova
2. ispitati poznavanje pravilnog citiranja kod studenata pri izradi stručnih radova
3. utvrditi najčešću metodu navođenja bibliografskih jedinica na Filozofskom fakultetu
4. utvrditi koliko su studenti upoznati s edukacijom koja se provodi u Knjižnici
5. ispitati stavove studenata o različitim oblicima plagiranja i sankcijama za plagirane radove
6. ispitati studentsku potrebu za kolegijem vezanim uz citiranje i pravilno pisanje stručnih radova
7. ispitati studentsku potrebu za jasnim smjernicama za citiranje i izbjegavanje plagiranja na jednom mjestu (na mrežnim stranicama Knjižnice Filozofskog fakulteta).

7.1.3. Metode i instrumenti prikupljanja te obrade podataka

Ovo je istraživanje provedeno tijekom listopada 2018. godine u obliku *online* upitnika pomoću Googleovog alata za obrasce (*Google Forms*) unutar usluge Google diska. U obrascima se izrađuje anketa i šalje putem elektroničke pošte. Podaci se automatski spremaju i obrađuju u obliku preglednog i učinkovitog grafičkog prikaza, a za prikaz podataka iz ovog istraživanja korišteni su kružni dijagrami i histogrami frekvencije. Googleov alat za obrasce omogućava nekoliko varijanti odgovora na pitanja, a u ovom su upitniku 22 pitanja kombiniranog i zatvorenog tipa. Za oblikovanje pojedinih pitanja korištene su i Likertove skale. Provedeno istraživanje je dobrovoljno i anonimno.

7.2. Analiza i interpretacija rezultata

Kako bi se lakše analizirali prikupljeni podaci u kontekstu postavljenih ciljeva, upitnik je podijeljen na nekoliko sadržajnih cjelina.¹¹¹

U prvom dijelu upitnika prikupljene su osnovne informacije o ispitanicima. Drugi dio upitnika bavi se uputama o citiranju literature i tehnikama pravilnog pisanja te se odnosi na ciljeve kojima se pokušalo utvrditi postoje li na Filozofskom fakultetu jasne i precizne upute o citiranju i pisanju stručnih radova, ispitati poznavanje pravilnog citiranja kod studenata pri izradi stručnih radova te konačno utvrditi najčešću metodu navođenja bibliografskih jedinica na Filozofskom fakultetu. U drugom dijelu upitnika pokušalo se utvrditi koje mogućnosti imaju studenti da se informiraju o tim temama i koliko su oni sami upoznati s tim mogućnostima ili su im dio programa. Korisne informacije za knjižnicu su u pitanjima o poznavanju korisnih programa i radionica koji se odvijaju u suradnji knjižnice i Fakulteta. Treći dio upitnika odnosi se na pojam plagiranja i upoznatost studenata s tim pojmom i konotacijama koje veže uz sebe. Četvrti i zadnji dio upitnika odnosi se na studentsku potrebu za dodatnom edukacijom o citiranju i pravilnim tehnikama pisanja stručnih radova i jasnim uputama na stranici Knjižnice Filozofskog fakulteta. Dijelovi upitnika obrazloženi su odgovorima koje su sami ispitanici naveli u dva pitanja otvorenog tipa. Prvo pitanje bilo je: smatrate li neki od razloga plagiranja

¹¹¹ Kao primjer oblikovanja upitnika poslužio je diplomski rad: Majhen, S. Uzroci i posljedice plagiranja radova studenata Sveučilišta u Zadru. Diplomski rad. 2018. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd%3A2119> (5.12. 2018.).

razumljivim ili opravdanim? Obrazložite svoj odgovor, a drugo u obliku napomene da mogu nadodati nešto ako žele.

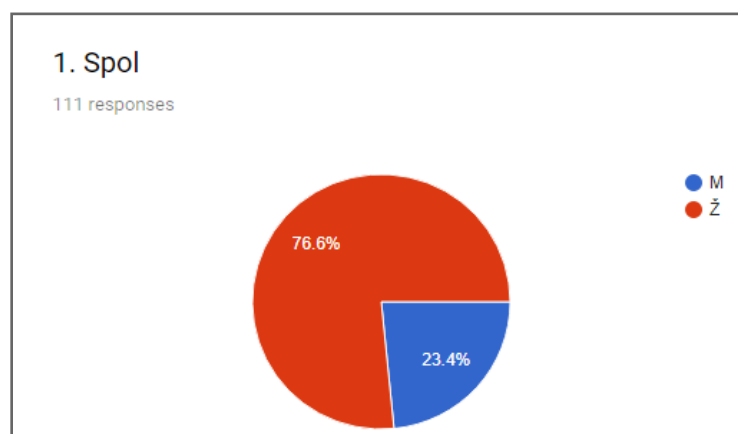
Svaki cilj ovog upitnika mogao bi imati dorađeniji zaseban upitnik koji bi za svaku pojedinačnu stavku pružio niz konkretnih strategija i rješenja, no za potrebe ovog rada važno je utvrditi opće stanje i percepciju tih tema te pružiti jednostavni model koji može poslužiti kao ishodište za rješavanje spomenutih situacija.

7.2.1. *Populacija i ispitanici*

Upitnik je bio namijenjen studentima Filozofskog fakulteta u Zagrebu koji koriste elektroničku poštu i imaju aktivnu adresu na koju je upitnik bio poslan te su bili voljni odvojiti vrijeme za ispunjavanje.

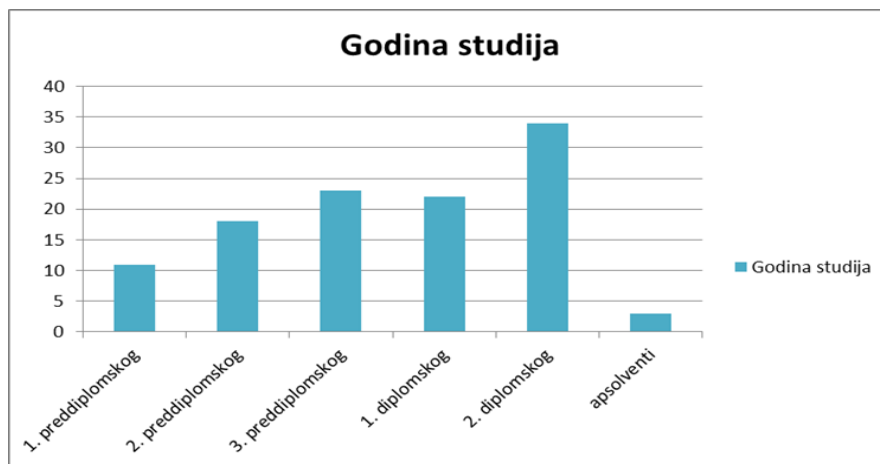
U prvom dijelu upitnika na temelju triju pitanja prikupljeni su podaci o spolu, godini studija i studijskim grupama. Upitnik je riješilo 111 studenata.

Od tog je broja, 76,6 % osoba ženskog spola, u brojkama 85 žena i 26 muškaraca. Ovo je uobičajeni postotak s obzirom na to da se na Filozofski fakultet upisuje veći broj osoba ženskog spola.

Slika 1. Spol ispitanika

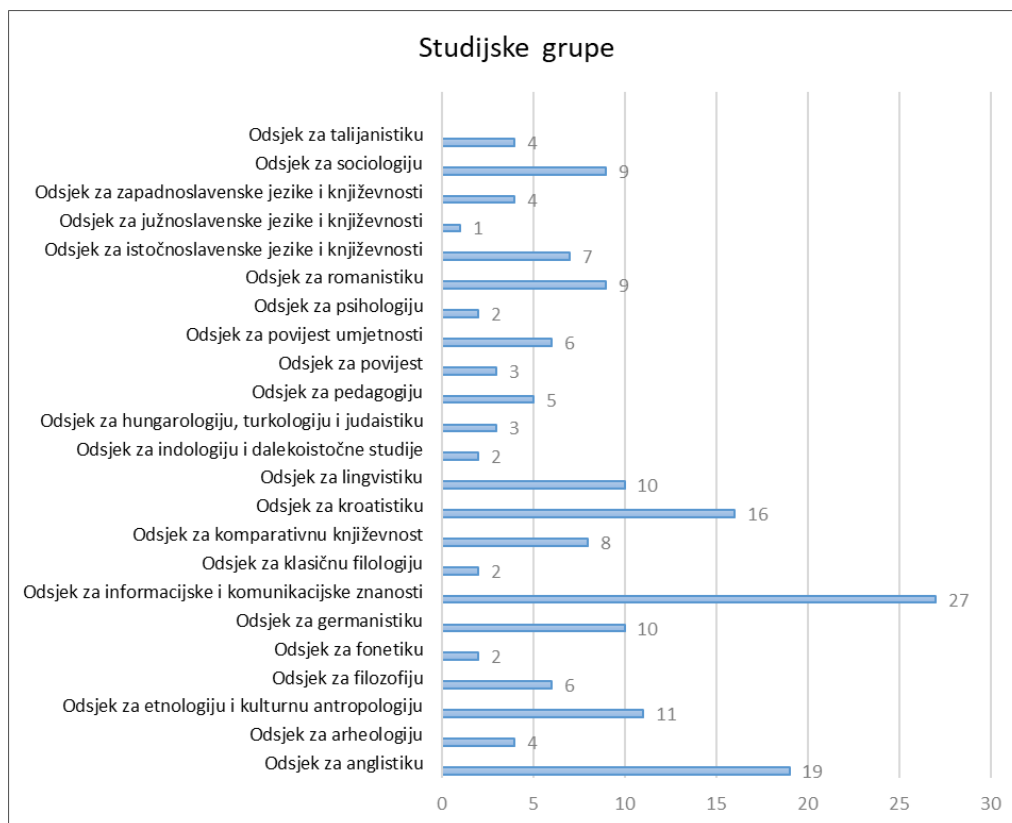
Sljedeća dva pitanja o godini studija i studijskoj grupi odnosila su se na bolju predodžbu ispitanika i utjecaja sociodemografskih obilježja na percepciju te utvrđivanje ima li razlike u mišljenjima s obzirom na ta obilježja, tj. jesu li studenti na višim godinama bolje obaviješteni ili to ovisi o studijskim grupama na kojima se kontinuirano upozorava i educira o tim temama.

Slika 2. Godina studija ispitanika

Najviše je studenata na drugoj godini diplomskog studija. Slijede ih studenti na 3. godini preddiplomskog studija pa studenti prve godine diplomskog studija. Malo manji broj je studenata druge godine preddiplomskog studija i nakon njih prva godina preddiplomskog studija te su najmanji broj ispitanih studenata absolventi. To pokazuje da najveći broj ispitanih studenata već ima iskustva s temama kojima se ovaj upitnik bavi.

S obzirom na to da većina studenata studira na dvije studijske grupe, jedna od najčešćih grupa u kombinaciji je studij informacijske i komunikacijske znanosti, za koji je poznato da su mu sadržaji kojima se ovaj upitnik bavi važni i da ih pojedini profesori kontinuirano naglašavaju u okviru svojih predavanja. Neki ispitanici studiraju jednopredmetne studije, neki dvopredmetne, no zanimljivo je da su zastupljeni svi odsjeci barem u jednoj kombinaciji.

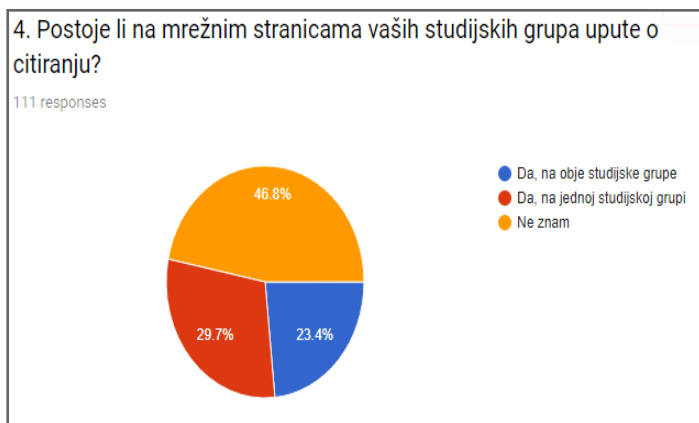

Slika 3. Studijske grupe ispitanika

Rezultati vezani uz studijske grupe pokazuju raznolikost ispitanika i dobar omjer različitog stupnja obrazovanja. Prema podacima uzorak je reprezentativan, iako nije velik.

7.2.2. Citiranje literature i metode navođenja izvora

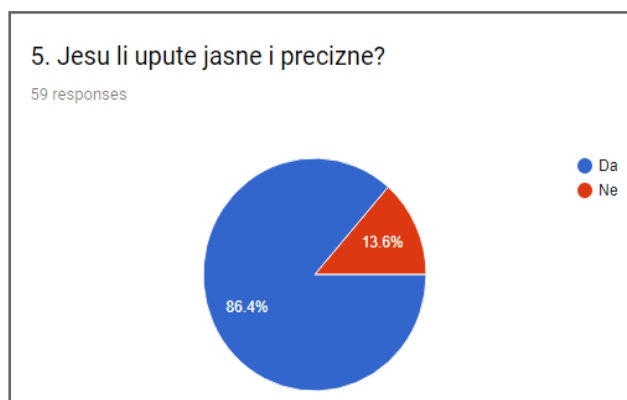
Dalje se u upitniku nastojalo saznati koliko su studenti upućeni u citiranje i tehnike pravilnog pisanja i navođenja literature, kako dolaze do tih informacija te utvrditi najčešću metodu navođenja bibliografskih jedinica na Filozofskom fakultetu.

Slika 4. Upute o citiranju na mrežnim stranicama

Na pitanje o tome postoje li na mrežnim stranicama upute o citiranju i pisanju radova potvrdno je odgovorilo ukupno 52, 1 % studenata, za ostalih 46, 8 % studenata koji su odgovorili ne znam, može se pretpostaviti da smatraju da uputa nema, ne znaju ima li ih, ili ih ne mogu pronaći.

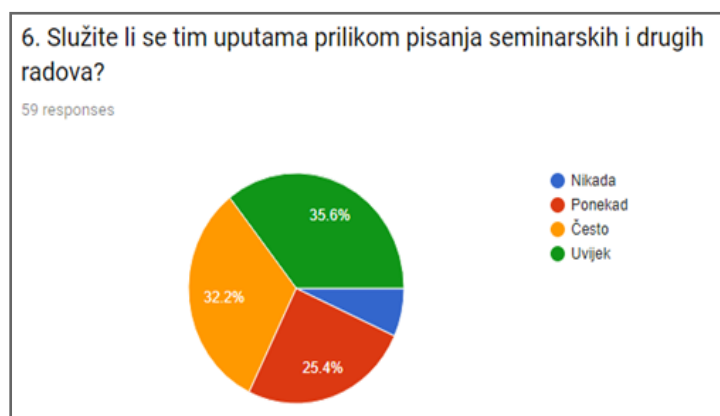
Većina odsjeka ima neku vrstu uputa, no kao što se ispostavilo često nisu jasno vidljive i dostupne na mrežnim stranicama odsjeka.

Slika 5. Jasnoća uputa

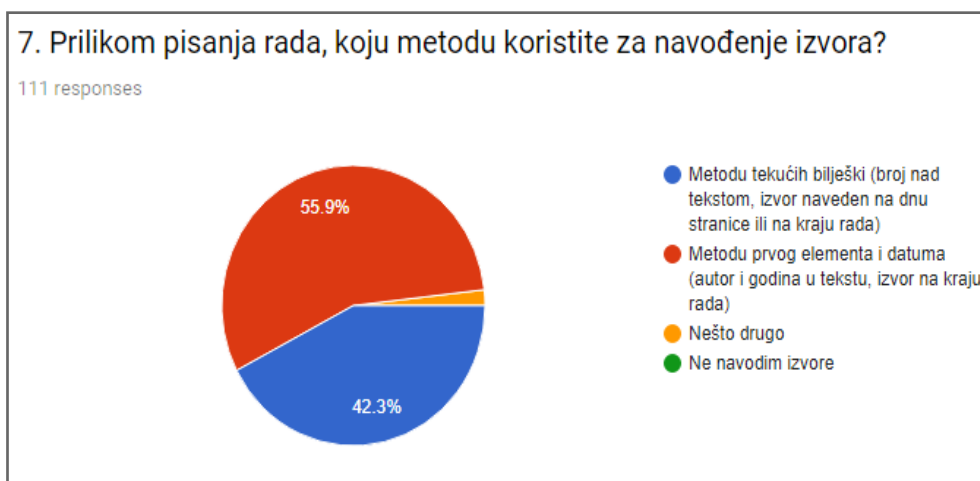
Sljedeća se dva pitanja odnose na studente koji su odgovorili potvrdno na upit o postojanju uputa znači na 52,1 % studenata, kako bi se saznalo koliko su te upute jasne i upotrebljive. Na studijskoj grupi na kojoj postoje upute one su većinom jasne i precizne (86,4 %) dok ih 13,6 % studenata smatra nejasnim i nepreciznim.

Od tog istog broja studenata, 52,1 %, prilikom pisanja seminarskih i drugih radova te upute uvijek koristi 35,6 % studenata, često 32,2 %, ponekad 25,4 % i nikada 6,8 %.

Slika 6. Primjena uputa

Sljedeća su pitanja ponovno namijenjena svim ispitanicima, te se na pitanje o metodi koja se najčešće koristi za navođenje izvora od 111 ispitanika, kao češću metodu u obliku prvog elementa i datuma (autor i godina u tekstu, izvor na kraju) je odabralo 55,9 % ispitanika. Metodu tekućih bilješki (fusnota u tekstu; izvor na dnu stranice) odabralo je 42,3 % ispitanika i za "nešto drugo" kao ovdje nenavedenu metodu odabralo je 1,8 % studenata. Ovdje se mora naglasiti da su ove glavne metode samo strukturni model, jer se u varijacijama mogu razlikovati od profesora do profesora. Zaključak je da se na Filozofskom fakultetu koriste obje metode uz malu prednost metode prvog elementa i datuma.

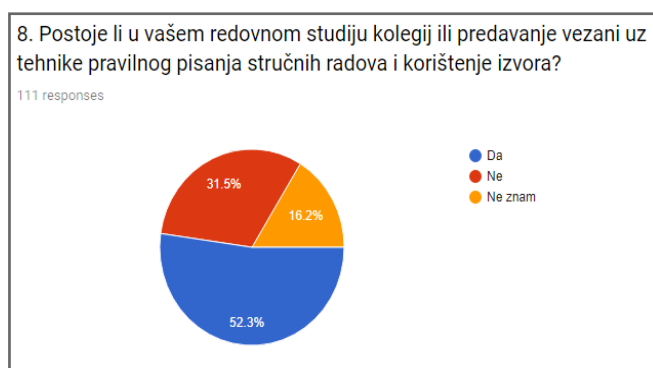

Slika 7. Najčešća metoda korištenja izvora

7.2.3. Mogućnosti edukacije

Nakon što se utvrdilo koje su najčešće preporučene metode citiranja, cilj je sljedećeg seta pitanja bio utvrditi koje su sve mogućnosti ponuđene studentima da saznaju informacije o tehnikama pravilnog pisanja s ključnim pitanjem koje se odnosi na ulogu Knjižnice Filozofskog fakulteta, edukaciju koju ona nudi, njezinu korisnost te vidljivost studentima.

Na pitanje postoji li u vašem redovnom studiju kolegij ili predavanje vezan uz tehnike

pravilnog pisanja stručnih radova i korištenje izvora potvrdno odgovara 52, 3 % ispitanika, negativno 31, 5 %, a za odgovor ne znam odlučuje se 16, 2 %. Prema tome gotovo je pola studenata informirano o tim sadržajima izravno na kolegijima.

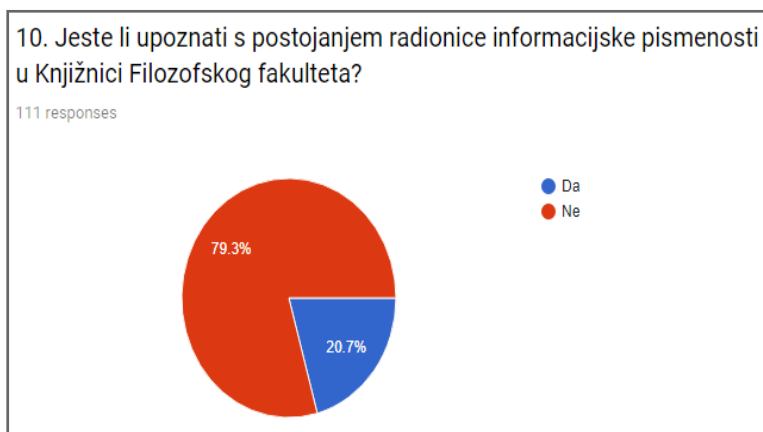
Slika 8. Kolegij vezan uz tehnike pravilnog pisanja

Kao dopunsko pitanje odnosilo se na pojedinačne profesore koji samostalno traže radove od studenata i pritom ih upućuju na određeni način citiranja. Tu se potvrdno izjasnilo 87,4 % studenata, a 12,6 % negativno. Moguće je da tih 12,6 % studenata još nije bilo u prilici pisati neki stručni rad. Većina profesora spomene tu stavku samo prilikom završnih radova, u trenutku kad bi citiranje trebalo već biti usvojena vještina. To znatno otežava rad studentima i podaci se prikupljaju na kraju. Greške i propusti prilikom takvog bilježenja su češći nego da se sve bilježilo tijekom istraživanja.

Slika 9. Upućivanje profesora na citiranje

Sljedeće se pitanje odnosi na dodatnu mogućnost edukacije koju nudi Knjižnica Filozofskog fakulteta, a ponuđena je studentima u obliku radionica informacijske pismenosti.

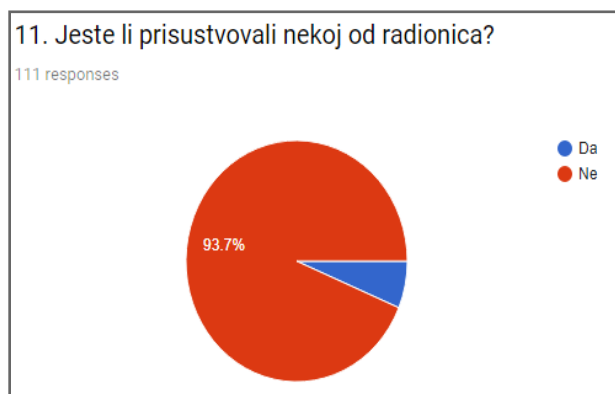

Da takve radionice postoje zna svega 20,7 % studenata dok 79,3 % ne zna za radionice niti da takve mogućnosti postoje.

Slika 10. Radionice informacijske pismenosti

Od 20, 7 % onih koji znaju za radionice, njima je prisustvovalo 6, 3 % studenata. S obzirom na postotak studenata koje ne znaju da postoje radionice u Knjižnici, zaključuje se da

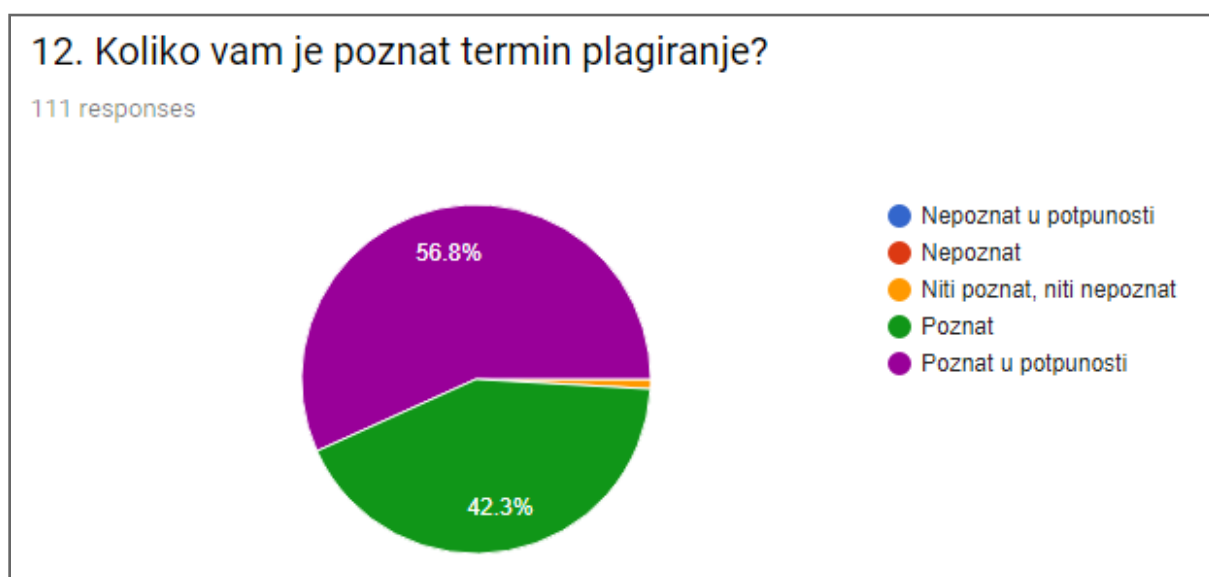
bi te informacije mogle biti vidljivije i korisnije pa bi i odaziv bio veći. Važno je da su im informacije dane u pravom trenutku, ili da je jasno gdje ih se može naći.

Slika 11. Prisustvovanje radionicama

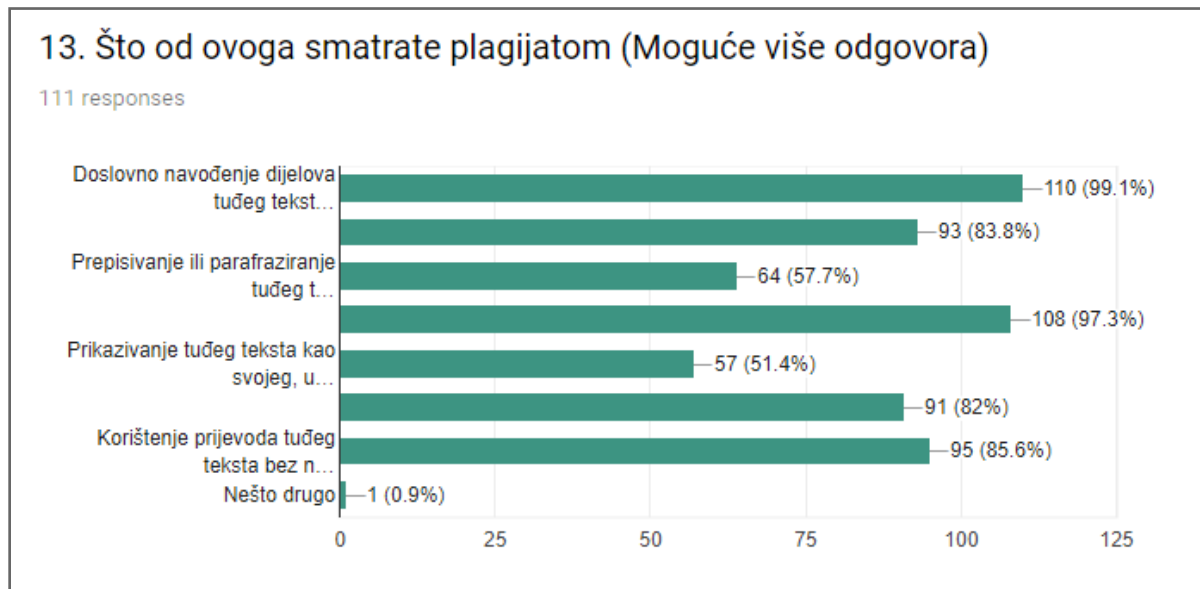
7.2.4. Upoznatost s pojavom plagiranja

Nakon saznanja o studentskoj edukaciji i mogućnostima te edukacije željelo se utvrditi koliko je studentima poznat termin plagiranje. Na ovom je pitanju korištena Likertova skala te su ispitani različiti stupnjevi poznatosti pojma plagiranja. Za odgovor “potpuno poznat” odlučilo se 56, 8 % ispitanika, odgovor “poznat” odabralo je 42,3 % studenata, samo 0,9 % (1 student) odabrao je odgovor niti poznat, niti nepoznat, nema ispitanika kojima je termin nepoznat, ni u potpunosti nepoznat.

Slika 12. Upoznatost s terminom plagiranje

Na pitanje u kojem trebaju odlučiti što od navedenog smatraju plagijatom, svi su ponuđeni odgovori pojavni oblici plagijata. Dana je mogućnost više odgovora.

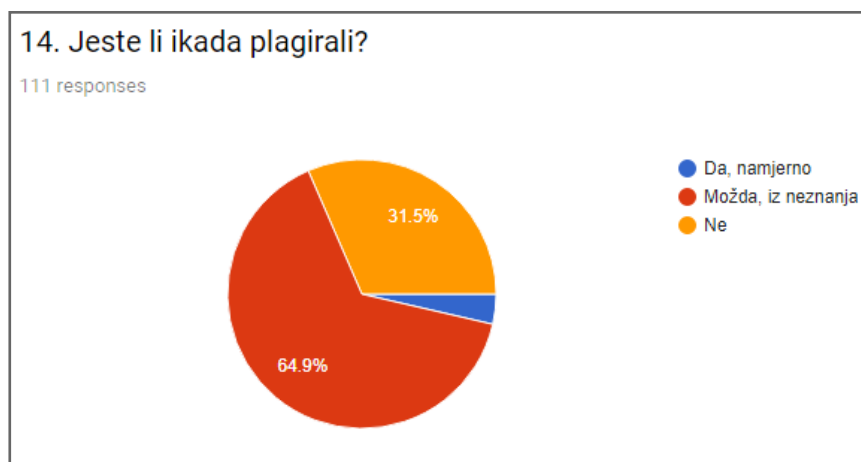

Slika 13. Pojavni oblici plagijata

Ovdje su visoki postoci prepoznavanja onih oblika plagijata koji se smatraju poznatima i najviše studenata 99, 1 % odlučuje se za primjer doslovnog navođenja dijelova tuđeg teksta bez navođenja izvora. Za prepričavanje tuđeg teksta ili ideja, bez navođenja autora i naslova odlučuje se 83,8 % studenata, prepisivanje ili parafraziranje tuđeg teksta uz neispravno citiranje smatra plagijatom samo 57,7 %; za prikazivanje tuđeg teksta kao svojeg, bez autorove suglasnosti odlučuje se visokih 97, 3 %, za sličan iskaz, prikazivanje tuđeg teksta kao svojeg uz autorovu suglasnost (tzv. *ghostwriting*) odlučuje se samo 51,4 % ispitanika, za iskaz objavljivanje vlastitog rada, ili dijelova vlastitog rada bez izvora koje smo doista koristili u tekstu, odlučuje se 82 % studenata, i konačno, korištenje prijevoda tuđeg teksta bez navođenja izvora smatra plagijatom 85, 6 % studenata. Ovi omjeri naglašavaju da su najspornija prepoznavanja plagijata upravo u primjerima neispravnog citiranja, uz prikazivanje djela kao svojeg uz autorovu suglasnost, što je generalni problem nemoralne usluge pisanja i plaćanja radova na tržištu.

Nakon što se podsjetilo ispitanike što sve može biti plagijat izlaže ih se direktno pitanju jesu li ikada plagirali. To je pitanje koje obično izaziva nelagodu kod ispitanika te je osim potvrdnog odgovora dodana varijanta “možda iz neznanja.” S tim dodatkom plagiranje nije

opravdano, ali je razumljivo i prihvatljivije ispitanicima kao moguć odgovor. Za odgovor “da namjerno” odlučuje se 3, 6 % ispitanika, većina od 64, 9 % ispitanika odabire odgovor “možda iz neznanja, a za jasan i siguran ne odlučuje se 31, 5 % studenata.

Slika 14. Studentsko plagiranje

U sljedećem pitanju u vrlo sličnoj varijanti u kojoj se plagijatu pristupa opisno, a za primjer je uzeta najčešća varijanta plagiranja, dobiveni su sljedeći rezultati: za potvrđan odgovor odlučuje se 16, 2 % studenata, za *možda* se odlučuje 31,5 % i za *ne* odlučuje se 52, 3 %. U odgovorima ispitanika može se vidjeti da studentima nisu jasne granice plagiranja i parafraziranja. Tako i jedna studentica navodi:

„Mislim da bi trebalo učiniti jasnijim da su i prepričavanje i prevođenje bez citiranja plagiranje vjerujem da ima onih koji to možda rade nesvjesno.“

Slika 15. Studentsko plagiranje (prepričavanje)

Uočavanje nerazumijevanja parafraziranja kod studenata bio je i povod samoj temi ovog rada, nerazumijevanje parafraziranja ili nepotpuno citiranje dovodi do nesvjesnog plagiranja kako i napominju ispitanici:

„Plagiranje iz neznanja - nije opravdano, ali je na prvim godinama faksa opravdano, no trebalo bi se raditi sto više na tome da se studente educira i nauci kako da to ne rade i koji je ispravan nacin citiranja.“

ili

„Na početku obrazovanja nas nisu toliko učili i upozoravali na plagiranje. Mislim da bi na samome početku trebalo skrenuti pozornost na to.“

Kao što i sami studenti primjećuju važno je kontinuirano ih educirati, osvještivati i upozoravati na to.

Kako bi se dalje utvrdili razlozi plagiranja kod studenata ponuđeni su odgovori i dana je mogućnost zaokruživanja većeg broja odgovora. Najveći broj studenata u ovom se pitanju ipak odlučuje za odgovor da nikada nisu plagirali rad, 60, 4 % što ne odgovara analizi prethodnih odgovora i dovodi u pitanje iskrenost i koncentriranost studenata. U svakom slučaju, većina ih smatra plagiranje neopravdanim, neprimjerenim i nepotrebnim poput izjava ispitanika:

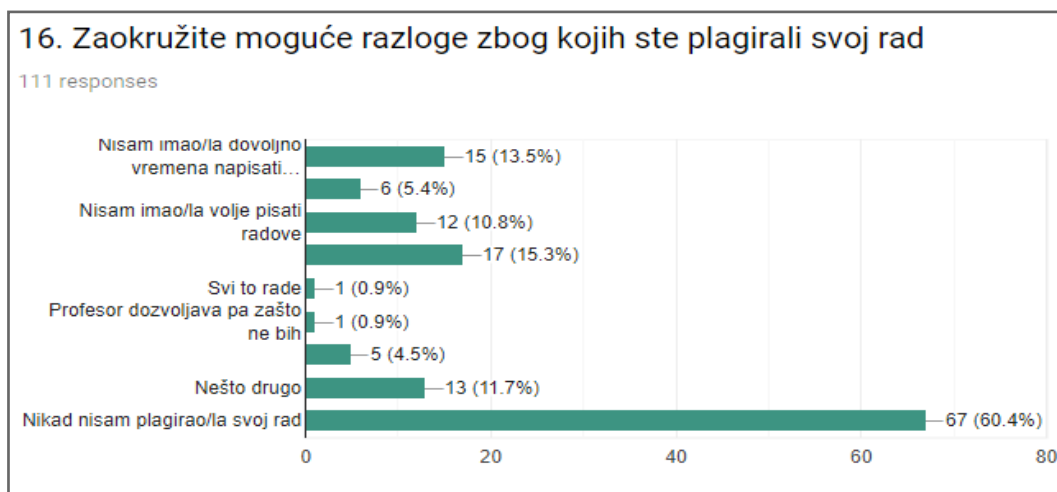
„ne smatram niti jedan razlog plagiranja opravdanim. Zbog plagiranja i imamo ovakvo društvo kakvo imamo“

ili

„Ako studenti plagiraju, ne moraju ni pisati. Mislim da imamo previše radova za napisati i da više nikome nije stalo da pazi kako to radi. Bilo bi bolje staviti naglasak na kvalitetu prije kvantitete i pošteno napisati nekoliko seminara, umjesto forsiranja na svakom drugom kolegiju.“

U mogućim odgovorima najveći broj studenata odabire razlog da ne znaju ispravno koristiti izvore, 15, 3 % što se autorici i činio kao najvažniji razlog plagiranja kod studenata općenito. Razlozi koji slijede su nedostatak vremena i volje, a onda u nižem postotku i drugi razlozi, ispitanik navodi:

„Razumljivo je da se radovi i teme koje ne zanimaju autora pokušavaju riješiti čim prije i čim bezbolnije. Nije opravdanje, ali često je to razlog plagiranja.“

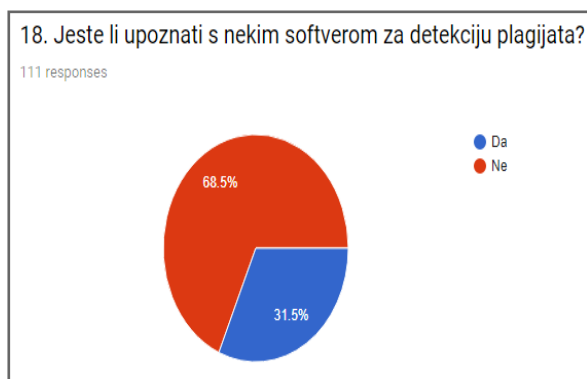
Slika 16. Mogući razlozi plagiranja

Svjesni su neetičnosti takvog pisanja, ali ih često muče vanjski uvjeti poput nedostatka vremena i previše zahtijeva za pisanjem radova. Tako ispitanik navodi:

„Plagiranje nije opravdano ni u kojem slučaju, ali je razumljivo, primjerice na kolegijima koje sluša više od 100 studenata, a seminarski rad je obavezan, dosta studenata će parafrazirati i “sklepati” nešto jer znaju da profesor ionako neće pregledati rad. Kao da pored toga seminara nemaju još hrpu drugih. Neki profesori ne poticu pisanje kvalitetnih radova i svejedno im je pa zasto bi se onda netko trudio napisati dobar rad kad ga prof ionako neće ni pogledati.“

S obzirom na to da je Filozofski fakultet u procesu nabave softvera za detekciju plagijata pokušalo se doznati koliko su studenti upoznati s njime i smatraju li da će to uvođenje imati utjecaja na pisanje radova. Većina ispitanika od 68,5 % nije upoznata sa softverima za detekciju plagijata što upućuje na pretpostavku da taj dio ne zna ni način na koji funkcioniraju takvi softveri. Važno je da znaju na kojem principu radi softver i da veća količina označenih dijelove ne znači nužno da je rad plagiran. Važno je dati prave informacije o detekciji plagijata, a ne zastrašivati. U tom kontekstu ispitanik navodi:

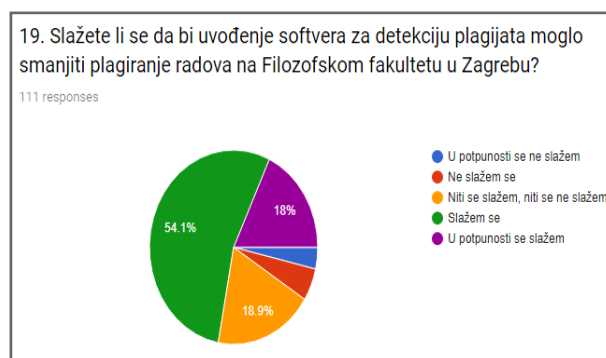
„Plagijat je ozbiljna stvar, s postepenim razvijanjem tehnologije sve će ih biti lakše za prepoznati. Studentima će trebati dati bolje i opširnije smjernice da izbjegnu slučajno plagiranje.“

Slika 17. Softver za detekciju plagijata

Iako neki studenti smatraju da je takav softver nepotreban i da narušava odnos povjerenja, važno je naglasiti učinkovitost zbog količine radova, tako student navodi:

U pitanju u kojem trebaju odabrati na skali koliko se slažu bi li takav softver mogao smanjiti plagiranje najveći broj sudionika odlučio se složiti, 54, 1 %, neodlučno je ostalo 18, 9 %, a oni koji uopće ne dijele to mišljenje i ne slažu se u potpunosti su u 3, 6 % ispitanika.

Slika 18. Softver za detekciju plagijata i smanjenje plagiranja

„Sam mislim, da se tim softverom smanjuje moguće povjerenje mentora u studenta i obratno, to jest nešto je jako trulo u ovom obrazovnom sustavu“.

Softver je trenutno najdjelotvornija metoda za učinkovito i brzo otkrivanje plagiranih radova. S obzirom na to da su studenti u visokom postotku na pitanje o potrebi uvođenja sankcija za one koji plagiraju radove odgovorili potvrdno, 92, 8 % čini se da je uvođenje softvera potreban i opravdan korak. Zato navodim još jedno mišljenje ispitanika:

„Smatram da je softver za detekciju plagijata na faksu dobra ideja jer bi činjenica da profesori imaju tu opciju i na psihološkoj razini kod studenata izazvala "strah" prema plagiranju haha. A vezano uz sankcije za plagijatore, u biti sam dosta podijeljena oko tog pitanja. Slažem se da bi se barem trebalo opomenuti na neki način (kada su studenti u pitanju), a ako se ponovno dogodi - sankcionirati.“

Slika 19. Sankcije za plagirane radove

No na ovo bi se pitanje mogao primijeniti jedan odgovor i dojam koji navodi ispitanik na kraju ankete, a to je:

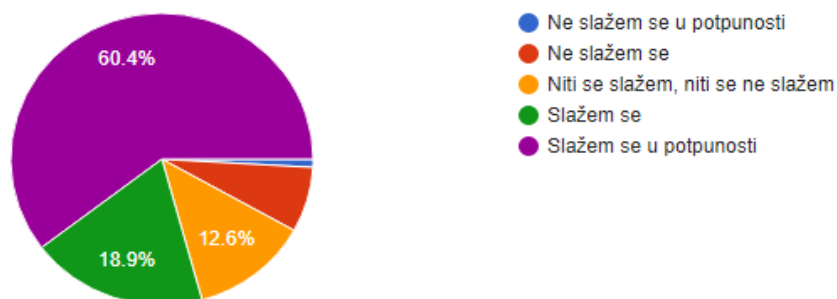
„Treba sagledati cijelu priču prije upiranja prstom u studenta koji je odlučio plagirati. Nije sve ni crno ni bijelo.“

Na kraju upitnik je zaokružen dvama pitanjima kojima se utvrđuje studentska stvarna potreba za dodatnim kolegijem i smjernicama koje bi im olakšale pisanje, citiranje i izbjegavanje plagiranja prilikom pisanja stručnih radova.

Na pitanje slažu li se da bi se na svim studijskim grupama trebao uvesti kolegij vezan uz pravilno pisanje stručnih radova i citiranje 60, 4 % studenata se slaže u potpunosti, a u potpunosti se ne slaže 0, 9 % ispitanika.

21. Slažete li se da bi se na svim studijskim grupama trebao uvesti kolegij vezan uz pravilno pisanje stručnih radova i citiranje?

111 responses

Slika 20. Kolegij vezan uz pravilno pisanje stručnih radova i citiranje

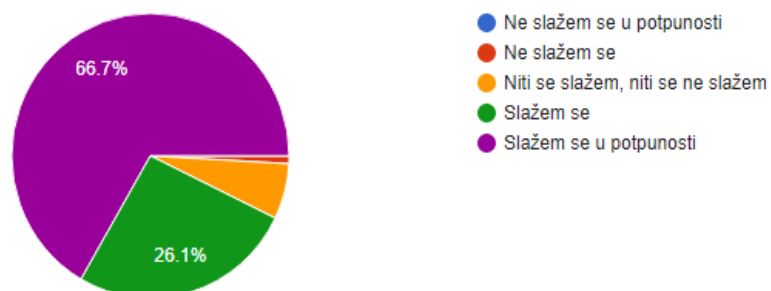
Studenti se sa ozbiljnijim pisanjem radova susreću tek prilikom dolaska na fakultet te trebaju nadograditi znanje o tim temama. Kao što to anonimna studentica naglašava:

„Mislim da bi profesori, pogotovo na prvoj godini, trebali imati razumijevanja prema studentima, temeljito im objasniti pravila citiranja i uzeti u obzir da su potencijalni plagijati u seminarskim radovima najčešće plod neznanja, a ne loših namjera.“

Na kraju postavlja se ključno pitanje koje se odnosi na mrežne stranice Knjižnice Filozofskog fakulteta i odraz je studentskog slaganja s postavkom da bi Knjižnica trebala imati jasne smjernice za citiranje i izbjegavanje plagiranja na svojoj mrežnoj stranici.

22. Slažete li se da bi Knjižnica Filozofskog fakulteta trebala ponuditi na svojim mrežnim stranicama jasne smjernice za citiranje informacijskih izvora i tako smanjiti mogućnost plagiranja?

111 responses

Slika 21. Smjernice na mrežnim stranicama Knjižnice

Postotak studenata koji složio je 92, 8 % , to je visok omjer koji ukazuje na studentsku potrebu za okupljanjem informacija na jednom mjestu. Pritom je važno naglasiti, da je nemoguće napisati sveobuhvatne smjernice, kao što u jednom odgovoru zapaža studentica,

„Ako bi Knjiznica odlucila na stranici objaviti smjernice za citiranje, onda bi to trebale biti jako detaljne smjernice jer svaka od mojih studijskih grupa trazi drugaciji nacin citiranja, a da ne pricam o profesorima, koji takoder imaju vlastite smjernice za citiranje izvora.“

Mogućnost je dati osnovni okvir, kakav je dan ovdje u nastavku rada, s jasnim uputama na detaljnije varijante i poveznice na pojedinačne odsječke upute. Jedan sličan prijedlog ima i ispitanik ankete u odgovoru:

„Imati smjernice za citiranje i navođenje na razini cijelog fakulteta bilo bi odlično, ali mislim da je neizvedivo jer svaki Odsjek ima svoju politiku. Ako ništa, bilo bi dobro da u jednom dokumentu bar imamo popisane sve načine citiranja.“

8. Prijedlog uputa za informiranje studenata o plagiranju

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu središnja je točka u kojoj se susreću svi odsjeci te služi kao ishodište istraživačkim i stvaralačkim potrebama studenta. Stoga je važno da na svojim mrežnim stranicama ima upute i savjete koji mogu poslužiti svim studentima bez obzira na odsjeke na kojima studiraju. U ovom će poglavlju biti naveden prijedlog nacrt smjernica za informiranje studenata o plagiranju. Takve upute moraju biti jasne i precizne, lako dostupne i vidljive na mrežnim stranicama Knjižnice.

Prve informacije u smjernicama približile bi studentima pojmove akademske čestitosti i znanstvene prijevare. Nakon toga detaljnije bi se informiralo o plagiranju s poveznicama na korisne stranice.

Na prvoj razini važno je definirati plagijat i objasniti pojam akademskog nepoštenja. Kao pristup plagiranju izdvojila bi se dva načina, prevencija i detekcija. Prevencija bi bila naglašena kao uspješnija i važnija metoda i tu bi se naglasak stavio na edukacije u Knjižnici u

obliku integriranih radionica ili mogućnosti samostalnih edukacija. Spomenuli bi se i automatski alati za upravljanje bibliografskim bilješkama i mrežni izrađivači bibliografskih bilježaka.

Prevenција
<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija na Filozofskom fakultetu: Integrirane radionice informacijske pismenosti
<ul style="list-style-type: none"> • Automatski alati za upravljanje bibliografskim bilješkama: Microsoft Word, Zotero, Mendeley, EndNote, CiteUlike
<ul style="list-style-type: none"> • Mrežni izrađivači bibliografskih bilježaka: citation builder, citation generator, citation machine

Tablica 8. Primjer strukture na mrežnoj stranici (Prevenција plagiranja)

Uz naglašenu prevenciju spomenuli bi se i softveri za otkrivanje plagijata poput Plagscana ili nekog koji će biti aktualan na Filozofskom fakultetu. Ovisno o tome kako bi se odvijalo otkrivanje plagijata mogli bi biti ponuđene i poveznice na neke besplatne softvere za provjeru autentičnosti. Studentima mogu poslužiti kao provjera da samostalno poboljšaju verzije svog rada.

Otkrivanje plagijata
<ul style="list-style-type: none"> • PlagScan -
<ul style="list-style-type: none"> • Besplatni softveri za provjeru autentičnosti: PlagiarismSearch - (besplatna provjera 600 riječi dnevno)

Tablica 9. Primjer strukture na mrežnoj stranici (Otkrivanje plagijata)

Kao posljednja točka u informacijama o plagiranju mogle bi biti uključene poveznice na Etički kodeks Filozofskog fakulteta i pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata te jasno istaknute sankcije u slučaju kršenja znanstvenog poštenja.

Postupak u slučaju znanstvenog nepoštenja
<ul style="list-style-type: none"> • Etički kodeks nastavnika, suradnika i znanstvenika Filozofskoga fakulteta
<ul style="list-style-type: none"> • Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata
<ul style="list-style-type: none"> • Sankcije
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opomena
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ukor
<ul style="list-style-type: none"> ▪ posljednja opomena pred isključenje
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zabrana polaganja ispita
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zabrana pohađanja određenih oblika nastave do 6 mjeseci

Tablica 10. Primjer strukture na mrežnoj stranici (Postupak u slučaju znanstvenog nepoštenja)

Važno je da studenti spoznaju da je plagiranje neprihvatljiv čin znanstvenog nepoštenja i da jasno razumiju stav Fakulteta i akademske zajednice prema plagiranju i njegovim oblicima.

Takve bi upute rezultirale kvalitetnijim pristupom u samoj izradi radova jer bi studenti jednostavno pronašli relevantnu informaciju i znali što se od njih očekuje.

9. Zaključak

Cilj je ovog rada objasniti pojmove citiranja i plagiranja u kontekstu akademske čestitosti te ispitati potrebe informiranja studenata o tim temama na mrežnim stranicama Knjižnice. Bez obzira na aktualnost teme u stručnim krugovima ona je još uvijek nedovoljno poznata studentima koji imaju izravne veze s njom te je važno o njoj pisati, upućivati na nju i kontinuirano educirati studente. Tu ulogu mogu kvalitetno obavljati bibliotekari u visokoškolskoj knjižnici.

Rezultati proizašli iz analize rezultata istraživanja o citiranju koji je dio ovog rada, upućuju na zaključke da na Filozofskom fakultetu na većini odsjeka postoji neki oblik uputa o citiranju i pisanju znanstvenih radova, ali informacije koje postoje većinom su nejasne, neprecizne i do njih se teško dolazi tj. studenti ih teško pronalaze. O plagiranju na većini odsjeka ne postoje nikakve informacije. Pri izradi stručnih radova većina studenata slijedi upute mentora i na kasnijim godinama usvoji pravila pravilnog citiranja, iako postoje mnoge nedoumice i nesigurnosti u slučajevima kada se citira slikovni materijal ili kad je citiranje neizravno tj. kad je citirani autor preuzeo nečiji citat i slično. Od tri navedena sustava citiranja na Filozofskom se fakultetu gotovo podjednako koriste dva sustava citiranja, sustav tekućih bibliografskih bilješki i sustav prvog elementa i datuma. Studenti većinom nisu upoznati s mogućnošću edukacije u Knjižnici Filozofskog fakulteta i većina smatra da je kolegij vezan uz citiranje i pravilno pisanje radova potreban na svim odsjecima, isto tako smatraju da bi na mrežnim stranicama knjižnice upute o citiranju i izbjegavanju plagiranja bile iznimno korisne.

Pripreme za pisanje i dobar plan olakšavaju kasniji rad, uz to znanje o navođenju i korištenju izvora ubrzat će vrijeme pisanja i kasnijeg prepravljanja rada, što je vrlo čest problem jer se zanemaruju bilješke. U završavanju rada vrijeme za ponovno pretraživanje i bilježenje izvora dvostruko je veće, a isto su tako mogućnosti pogrešaka veće.

Stručno je pisanje vještina i cjeloživotni proces i izvire iz unutarnjeg uvida nakon što se o nekoj temi duže promišljalo. Cjelokupna se slika gradi čitav život i nikad nije dovršena. Za studentske radove važno je da prepoznaju problematiku kojom se bave, da pronađu relevantne izvore i pravilno i etično ih koriste. Osnovna edukacija stvara čvrste temelje na kojima se kasnije nadograđuje znanje. Znanje i razumijevanje tehnika znanstvenog pisma još uvijek neće riješiti problem neetičnih praksi ni iskorijeniti pojave poput plagiranja, ali će stvoriti uvjete za neke nove pristupe.

Znanje je moć koja može mijenjati svijet.

LITERATURA

American Psychological Association. Dostupno na: <http://www.citethisforme.com/guides/apa> (5. 12. 2018.).

Analiza softvera za otkrivanje plagiranja u znanosti i obrazovanju. Sveučilišni računski centar. 2017. Dostupno na: https://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/CEU/izvjestaj_analiza_softvera_za_otkrivanje_plagiranja_u_znanosti_i_obrazovanju_inacica_1_1.pdf (12. 9. 2018.).

Avoiding plagiarism tool and how to make a text original. // Anti.Plagiarism.net. 2016. Dostupno na: <https://antiplagiarism.net/blogs/avoid-plagiarism-tool/> (12. 9. 2018.).

Baždarić, K.; Pupovac, V.; Bilić-Zulle, L.; Petrovečki, M. Plagiranje kao povreda znanstvene i akademske čestitosti. // *Medicina Fluminensis* 45, br. 2 (2009). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/38691> (5. 12. 2018.).

Bjorklund, M.; Wenestam, C. G. Academic cheating: frequency, methods, and causes. // Akbo Akademi University Department of Teacher Education :Vasa: Finland. 1999. Dostupno na: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00001364.htm> (30. 8. 2018.).

Chicago. Citing and referencing. Dostupno na: <https://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/chicago> (5. 12. 2018.).

Clough, P. Old and new challenges in automatic plagiarism detection. National Plagiarism Advisory Service, 2003. Dostupno na: https://ir.shef.ac.uk/cloughie/papers/pas_plagiarism.pdf (12. 9. 2018.).

Culwin, F., Lancaster, T. Plagiarism issues for higher education. // *VINE* 31, 2 (2001). Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/03055720010804005> (5. 12. 2018.).

Čepo, D. Političko-pravni mehanizmi sprečavanja neetičnih praksi u hrvatskoj znanosti i visokom obrazovanju: mapiranje problema i mogućih rješenja. Izvješće. Zagreb: Pravni fakultet. 2017. Dostupno na: http://oz.goo.hr/wp-content/uploads/2017/10/2017_OZ_Neeticne-prakse-u-znanosti-i-obrazovanju.pdf (5. 12. 2018.).

Dokumentacija : bibliografske bilješke : sadržaj, oblik i struktura : (HRN ISO 690:1998). 2. izd. Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 1998. (Prijevod međunarodne norme ISO 690:1987).

ENRIO. Dostupno na: <http://www.enrio.eu/> (1. 9. 2018.).

Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/ (1. 9. 2018.).

Etički kodeks nastavnika, suradnika i znanstvenika Filozofskoga fakulteta. Dostupno na: http://www.ffzg.unizg.hr/?page_id=4106 http://www.ffzg.unizg.hr/?page_id=4106 (1. 9. 2018.).

Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Dostupno na: https://www.azvo.hr/images/stories/tijela_agencije/Eticki%20kodeks%20OEZVO_najnoviji.doc (5.12. 2018.).

Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Propisi/Pravilnici/Eticki_kodeks.pdf (1. 9. 2018.).

ETINED. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education/home> (1. 9. 2018.).

Fact Sheet on Plagiarism. Don't borrow without attribution! // University of Zurich. Dostupno na: <https://www.oec.uzh.ch/dam/jcr:000000000-7db0-7eb0-0000-0000622b54e2/Fact%20sheet%20on%20Plagiarism.pdf> (30. 8. 2018.)

Harvard Style. Dostupno na: <https://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/harvard> (5. 12. 2018.).

Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

Hebrang Grgić, I. Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti. Zagreb: Školska knjiga, 2015.

Hebrang Grgić, I.; T. Ivanjko, I. Melinščak Zlodi, D. Mučnjak. Citiranje u digitalnom okruženju. Priručnik. Zagreb: Hrvatska akademska i istraživačka mreža, 2018. Dostupno na:

https://www.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Citiranje-u-digitalnom-okruzenju-1.pdf (5. 12. 2018.).

Henneberg, I. Autorsko pravo. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Informator, 2001.

Hoffman, D.; Miošić N. (Samo)regulacija etike u znanosti i visokom obrazovanju u hrvatskoj. Institucionalni pregled. Zagreb. 2017. Dostupno na:
http://gong.hr/media/uploads/20170430_etika_u_zvo_paper_final.pdf (5. 12. 2018.).

Horvat, A. Hrvatsko knjižničarsko društvo i slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. str. 47-55. Dostupno i na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/HKD_sl_prist_inf.pdf (1. 9. 2018.).

Horvat, A.; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb, 2013.

HRN ISO 690:1988 Dokumentacija : bibliografske bilješke : sadržaj, oblik i struktura. Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 1988.

Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. (IPPHEAE) Dostupno na: <http://plagiarism.cz/ippheae/> (10. 9. 2018.).

ISO (690-2: 1997) Information and documentation : bibliographic references : part 2: electronic documents or parts thereof. Geneva : International Organization for Standardization. Citirano prema: Murati, T. Nav. dj.

Jadrešin, M. Visokoškolsko izdavaštvo: etički vidovi autorskog prava. Doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru. 2016. Dostupno na:
https://bib.irb.hr/datoteka/913885.jadresin_maja_unizd_2016_diser_sveuc.pdf (1.9.2018.).

Janović, T. Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim radovima. Skripta. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2013. Dostupno na:
https://www.hrstud.unizg.hr/images/50014310/Citiranje_parafraziranje_i_upucivanje_na_izvor_e_skripta.pdf (5. 12. 2018.).

Juričić, V. Detekcija plagijata u višejezičnom okruženju. Doktorska disertacija. Zagreb, 2012.

Knjižnica Filozofskog fakulteta. Zbirka za psihologiju. Dostupno na:
<http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/psihologija/apa-stil> (12. 9. 2018.).

Lampret, S.; Pupovac V.; Petrovečki, M. Računalni programi i programske usluge za otkrivanje plagiranja u znanosti i obrazovanju. // Medix : specijalizirani medicinski dvomjesečnik. 98/99, 18(2012). Dostupno na: <http://test.helixinfo.com/wp-content/uploads/2012/05/123-127.pdf> (12. 9. 2018).

Lancaster T.; Culwin, F. Classifications of plagiarism detection engines. // ITALICS. 4(2) (2005), str. 1-17. Dostupno na:
https://www.researchgate.net/publication/26467422_Classifications_of_Plagiarism_detection_engines (5. 9. 2018.).

Lazić Lasić, J.; Špiranec, S.; Banek, M. Z. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. // Medijska istraživanja. 18, 1(2018), str. 125-142, str 127. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85384>. (31.08.2018).

Majhen, S. Uzroci i posljedice plagiranja radova studenata Sveučilišta u Zadru. Diplomski rad. 2018. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd%3A2119> (5.12. 2018.).

Marcelić, S. Plagijat u hrvatskoj akademskoj zajednici: (ne)uspješna borba i moguća rješenja. // Institut za razvoj obrazovanja, 2010. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/otopina/kolumna/plagijat-u-hrvatskoj-akademskoj-zajednici> (1.9.2018.).

Maurer, H.; Zaka, B. Plagiarism: A problem and how to fight it. // Proceedings of EDMEDIA. World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications. Vancouver, Canada.2007. Dostupno na: <http://www.learntechlib.org/noaccess/26021/> (5. 9. 2018.).

Međunarodni etički kodeks za knjižničare i informacijske stručnjake. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/IFLA%20Code%20of%20Ethics%20-%20Long_0.pdf (1. 9. 2018.).

Međunarodni etički kodeks za knjižničare i informacijske stručnjake. NSK. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/medjunarodni-eticki-kodeks-za-knjiznicare-i-informacijske-strucnjake/> (5.12. 2018.).

MLA Style Center. Dostupno na: <https://style.mla.org/works-cited-a-quick-guide/> (5. 12. 2018.).

Murati, T. Oblikovanje bilješki i sustavi citiranja u stručnom ili znanstvenom tekstu. // Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja. 15, 1/2(2006), str. 155-171. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/18125>. (6. 9. 2018.).

OEZVO. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/odbor-za-etiku> (1. 9. 2018.).

Oraić Tolić, D. Akademsko pismo. Strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente. Zagreb: Naklada Ljevak, 2011.

ORI. Dostupno na: <https://ori.hhs.gov/> (1. 9. 2018.).

Pecorari, D. Teaching to avoid plagiarism: how to promote good source use. Maidenhead: Open University Press, 2013.

Plagijat. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48551> (30. 8. 2018.).

Plagijat. // Hrvatski enciklopedijski rječnik. Novi Liber. Zagreb 2002.

Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata. Čl. 3.; Dostupno na: <http://dokumenti.ffzg.unizg.hr/pravilnici/2006/11/15/pravilnik-o-stegovnoj-odgovornosti-studenata/> (1. 9. 2018.).

Prpić, K. Profesionalna etika znanstvenika. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 1997.

Pupovac V. Smjernice za ispravno navođenje izvora i izbjegavanje plagiranja pri akademskom pisanju. Dostupno na: <http://www.fzsri.uniri.hr/files/PROPISI-I-DOKUMENTI/Smjernice%20za%20ispravno%20navoenje%20izvora%20i%20izbjegavanje%20plagiranja%20pri%20akademskom%20pisanju.pdf> (5. 12. 2018.).

Quick reference guide Vancouver Citing. Monash University Library. Dostupno na: <https://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/vancouver> (5. 12. 2018.).

Razvijanje i unapređivanje kompetencija za poučavanje na visokim učilištima (recenzija izvještaja). Projekt Educa-T. // Ministarstvo znanja i obrazovanja. Str. Dostupno na: <http://educa-t.hr/wp-content/uploads/2018/01/recenzija-izvjestaja.pdf> (10. 9. 2018.).

Sharkey, J., R.; Bartow Culp, F., B. Cyberplagiarism and the Library. // The Reference Librarian. 44(2005) str. 103-116. DOI: 10.1300/J120v44n91_08

South East European Project on Policies for Academic Integrity. (SEEPPAI) Dostupno na: <http://www.plagiarism.cz/seeppai/> (10. 9. 2018.).

Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Nacrt, 2008. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (10. 9. 2018.).

Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.srce.unizg.hr/> (12. 9. 2018.).

Sveučilište u Zadru. Upute za citiranje. Dostupno na: <http://iz.unizd.hr/language/en-us/dokumenti/obraci-i-upute/upute-za-citiranje> (6. 9. 2018.).

Šporer, D. Status autora: od pojave tiska do nastanka autorskih prava. Zagreb: AGM : Biblioteka tragom struke, 2010.

Turabian. (Chicago style for students and researchers). Dostupno na: <https://www.chicagomanualofstyle.org/turabian/citation-guide.html> (5. 12. 2018.).

University of Oxford. Style guide. Dostupno na: <https://www.ox.ac.uk/public-affairs/style-guide?wssl=1> (5.12. 2018.).

Vrbanec, T. Digitalni tekstni plagijati. Učiteljski fakultet Zagreb, Odsjek u Čakovcu. Dostupno na: http://www.inf.uniri.hr/files/studiji/poslijediplomski/kvalifikacijski/Vrbanec-Digitalni_tekstni_plagijati.pdf (12. 9. 2018.).

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Članak 13. NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14, 62/17, 96/18. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/106/Zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima> (1. 9. 2018.).

Zmijarević, G.; Doolan, K.; Marčelić, S. Akademsko nepoštenje: odmak od (ne)etičnosti pojedinca i kritika sustava. // Političke analize. 7, 29(2018), str. 28-33. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/180394>. (5. 9.2018.).

Živković, D.; Horvat, A.; Čučić, V. Digital rights for digitally literate citizens // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: Springer

International Publishing, 2013 (Communications in Computer and Information Science).

Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9080/1/Zivkovic_Horvat_Cucic_2013.pdf
(16. 12. 2018.).

POPIS SLIKA

Slika 1. Spol ispitanika.....	35
Slika 2. Godina studija ispitanika.....	36
Slika 3. Studijske grupe ispitanika	37
Slika 4. Upute o citiranju na mrežnim stranicama	37
Slika 5. Jasnoća uputa	38
Slika 6. Primjena uputa	38
Slika 7. Najčešća metoda korištenja izvora.....	39
Slika 8. Kolegij vezan uz tehnike pravilnog pisanja	39
Slika 9. Upućivanje profesora na citiranje	40
Slika 10. Radionice informacijske pismenosti	40
Slika 11. Prisustvovanje radionicama	41
Slika 12. Upoznatost s terminom plagiranje	41
Slika 13. Pojavni oblici plagijata.....	42
Slika 14. Studentsko plagiranje	43
Slika 15. Studentsko plagiranje (preporučavanje).....	43
Slika 16. Mogući razlozi plagiranja	45
Slika 17. Softver za detekciju plagijata	46
Slika 18. Softver za detekciju plagijata i smanjivanje plagiranja.....	46
Slika 19. Sankcije za plagirane radove.....	47
Slika 20. Kolegij vezan uz pravilno pisanje stručnih radova i citiranje	48
Slika 21. Smjernice na mrežnim stranicama Knjižnice.....	48

POPIS TABLICA

Tablica 1. Osnovne kategorije stilova navođenja izvora.....	15
Tablica 2. Primjer metode tekućih bibliografskih bilješki	16
Tablica 3. Primjer metode prvog elementa i datuma (Harvardski stil)	17

Tablica 4. Primjer metode prvog elementa i datuma (APA stil)	17
Tablica 5. Primjer metode prvog elementa i datuma (MLA stil)	17
Tablica 6. Primjer metode brojčanih bibliografskih bilješki (Vancouverski stil)	18
Tablica 7. Radionice koje se provode u suradnji profesora i bibliotekara	32
Tablica 8. Primjer strukture na mrežnoj stranici (Prevenција plagiranja).....	50
Tablica 9. Primjer strukture na mrežnoj stranici (Otkrivanje plagijata).....	50
Tablica 10. Primjer strukture na mrežnoj stranici (Postupak u slučaju znanstvenog nepoštenja)	50